קנין הלכה

3

מראי מקומות

12

חודש סיון

או"ח הלכות עירובין

סימנים שצח סעיף ז, סימנים תד, תה וסימן תח סעיף א

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ז

מקור הדין של חיבור שתי עיירות הוא במשנה דף נז., דמבואר דאף חכמים הסוברים שאין נותנין קרפף לעיר אחת, מ"מ נותנין קרפף בין שתי עיירות לאחד אותן. ובגמרא נחלקו אמוראים, ר"ה סבר דנותנין קרפף לזה וקרפף לזה ולכן השיעור המצרף אותן הוא קמא אמה ושליש, וחייא בר רב חלק וסבר דנותנין רק קרפף אחד לשתיהן, ופסקו רוב הראשונים לקולא כר"ה. [ולפי מהר"ם מרוטנבורג והרא"ש והטור שפסקו כר"מ דאף לעיר אחת נותנין קרפף, וכן פסק הרמ"א (סעיף ה), פשיטא דבין שתי עיירות נותנין ב' קרפיפות].

וכתב החזו"א [סי' קי ס"ק כה] דאף שהעיבור המקיף את העיר המרובעת צורתו צורת ריבוע ויש לו אלכסון שהוא יותר משבעים אמה ושיריים, מ"מ לא שמענו שיצרפו ב' עיירות באלכסונים של העיבורים [שהוא בערך קצו אמה], דאין מצרפין ב' עיירות אלא בשיעור קמא אמה.

מהי עיר

בגמ' [דף נה:] איתא יושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ואין להם דין עיר הואיל ואין להם דירת קבע. ואמרו בגמ' דאם יש שם ג' חצירות של שני בתים הוקבעו. וכתב רש"י דשיעור ג' חצירות הוא שיעור עיר, וכדתנן לקמן [דף נט.].

ומשמע דבעינן דוקא שלש חצירות שבכל אחת מהן שני בתים, אבל שש חצירות שבכל אחת מהן בית אחד לא מהני, וכן משמע מדברי הגר"ז [סי' שסג סעיף ל] בהא דאמור דאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו. וכתב הגר"ז דבעינן דוקא שני בתים בכל חצר, אך אם יהיו הרבה חצירות שבכל אחת בית אחד לא מהני.[1]

וכתב החזו"א [סי' קי ס"ק יט ד"ה וצירוף] דאף שחצירות שבימינו אין עושין בהן תשמישי חצר שהיו רגילים בזמן הגמרא כבישול ואפייה וכביסה, ולכן אין להם דין חצר לענין היתר מבוי בלחי וקורה, מ"מ נראה שמועילות חצירות דידן ליתן דין עיר, ובעינן שתהא החצר שטח של ד"א על ד"א לכל בית הפתוח לה.

חומת העיר שנפרצה

מקור הדין של חומת העיר שנפרצה הוא בגמרא דף נה., ומבואר בגמרא שאם נפרצה החומה רק מצד אחד דיינינן לחומה עצמה כעין דין קשת, ואם אין בפירצה שיעור ד' אלפים אמה הרי זה כאילו לא נפרצה ומודדין מהחומה.[2]

וכתב החזו"א [סי' קי ס"ק כ ד"ה ואמנם אם] דקרוב הדבר דדוקא חומה המגינה על העיר מודדין ממנה, דאז תוך החומה חשיב כעיקר העיר, אבל מחיצה במסיפס בעלמא לא מהני.

חומת העיר שנפרצה משתי רוחות

נתבאר בגמרא [דף נה.] שאם נפרצה חומת העיר משתי רוחות זו כנגד זו והפרצות גדולות משיעור קמא ושליש, [והוסיף רש"י

ביאורים והערות

1. ובדברי המשנה ברורה והחזו"א לא מצינו משמעות אחרת בדין זה.

2. ומבואר מהגמרא דאף שהחומה אינה משמשת כעת כמחיצת רשות היחיד, שהרי נפרצה ביותר מעשר אמות, מ"מ חשיבא החומה כחלק מהעיר ומודדין ממנה.

קנין הלכה

מראי מקומות

שגם הבתים שכנגד הפירצות חרבו ויש בין שני חלקי העיר קמא אמה ושליש], אז חשבינן להו כשתי עיירות. גם בדין זה מבואר דחשבינן לחומה כחלק מהעיר גם לענין זה שנותנין ע' אמה ושיריים מכל צד של הפירצה כדין ב' קרפיפות הניתנות לשתי עיירות.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין של שלשה כפרים המשולשים הוא במשנה דף נז. ובגמרא שם ע"ב.

ונתבאר בגמרא שהקלו לראות את הכפר האמצעי כאילו הוא נתון בין שני החיצונים, ואז דינם כשלש עיירות העומדות בשורה אחת, שאם אין בין זו לזו יותר מקמא ושליש נידונות כולן כאחת, והיינו דוקא אם אין יותר מאלפיים אמה בין האמצעי לחיצוניים,[3] וזה אף במקרה שיש בין שני החיצוניים יותר מד' אלפים אמה.

והקשו בגמרא דא"כ גם גבי עיר העשויה כקשת נימא דרואין את גג הקשת כאילו הוא עומד במקום היתר בין שני ראשי הקשת [כשאינו רחוק מהיתר יותר מאלפים אמה], ותהא הקשת מותרת אף כשיש בין שני ראשי הקשת יותר מד' אלפים אמה. ותירצו בגמ' דלא דמיא קשת לג' כפרים, דהתם גבי קשת ליכא למימר מלי, משא"כ הכא בג' כפרים איכא למימר מלי. ונאמרו בתום' [שם ד"ה התם] כמה ביאורים בתירוץ זה של הגמרא, ונביא בזה שנים מהם:

א] הביאור הראשון הוא דגבי קשת, אם באנו לדון את בני גג הקשת ולראותם כנמצאים במקום היתר, לענין שימדדו להם אלפיים אמה מהיתר, לא שייך לומר כן, דא"כ הם מפסידים כעת את התחום הנוכחי שיש להם כעת, דהיינו אלפיים אמה לכיוון אחורי הקשת, ולא שייך לראותם דרים בשני מקומות, גם במקומו וגם במקום היתר. ולפי ביאור זה נמצא שאין חילוק עקרוני בין קשת לבין ג' כפרים, ובשניהם לא יוכלו בני גג הקשת ובני הכפר האמצעי לילך אלפיים אמה מהחיצונות ואילך מהסיבה הנ"ל, דא"כ יפסידו את התחום שיש להם לכיוון הנגדי. וכל מה שנאמר שרואין את האמצעי כנמצא בין החיצוניים הוא רק לענין החיצוניים, שיוכלו לילך מזה לזה כעיר אחת וגם יוכלו לילך אלפיים אמה מעבר להכפר החיצוני האחר.[4]

ולפי ביאור זה של תום' יוצאת חומרא, שג' כפרים המשולשים אינם נחשבים כעיר אחת אלא רק לענין שני החיצונים, שיוכלו להלוך מזה לזה ועוד אלפיים אמה, אבל הכפר האמצעי נשאר בתחום ואינו יכול להלוך יותר מאלפיים מפתח הבתים שלו.

<u>להלכה</u>: הטור והרמ"א והמג"א [ס"ק יב] החמירו כתירוץ זה של תום' שאין להקל בג' כפרים משולשים אלא לגבי החיצונים, שיכולים להלוך מזה לזה עוד אלפיים אמה, אף שהם רחוקים זה מזה יותר מד' אלפים, אבל האמצעי נשאר בתחומו ואין מקילין

ביאורים והערות

3. וכתב החזו"א [סי' קי ס"ק טו ד"ה ג] שנראה דמרחק אלפיים הזה אינו נמדד בין האמצע לחיצוניים אלא בין האמצע לקו המחבר בין החיצוניים, [וכנראה נקט כן משום דכן משמע גבי עיר העשויה כקשת דמשערין במרחק בין גג הקשת אל היתר].

4. ביאור זה של תוס' לכאורה צ"ע, דאם אכן מיירי שאין יותר מאלפיים אמה מגג הקשת אל היתר, א"כ א"צ כלל לחידוש הדין של ג' כפרים, לראות את בני גג הקשת כנמצא במקום היתר, שהרי תוס' כתבו [לעיל דף נה] דאם אין יותר מאלפיים אמה ממלאין את כל הקשת. וכתב המהרש"ל דאה"נ, דברי תוס' האלו אינם אלא לפי רבה ברדר"ה ולא להלכה דקיי"ל כרבא בריה. והמהרש"א כתב שדברי הרש"ל דחוקים לומר שתוס' כתבו דבריהם שלא להלכה ולכן כתב המהרש"א שתוס' נוקטים דרק בעיר העשויה כקשת, שיש חיבור בין כל הבתים, הקלו לראות את כל חלל הקשת עד אלפים כמלא בתים, אבל בג' כפרים משולשים שאין ביניהם חיבור, לא הקלו בתוך אלפים אלא מהך דינא דרואים, שרואים את האמצעי כנמצא בין החיצונים, וע"ז כתבו תוס' שאינו מועיל אלא לחיצונים ולא לאמצעי.

והמג"א [ס"ק ד וס"ק יב] נקט שדברי תוס' שהחמירו ביחס לאמצעי נאמרו גם לגבי עיר העשויה כקשת, שגם אם גג הקשת אינו רחוק יותר מאלפיים מהיתר, אין מקילין אלא לחיצונים לילך מזה לזה ועוד אלפיים אמה, ולא ליושבי גג הקשת, שמודדין להם אלפיים מבתיהם ולא מהיתר. [והיינו כאשר ראשי הקשת מרוחקים זה מזה יותר מד' אלפים, אבל במקורבים בתוך ד' אלפים דנינן את חלל הקשת כמלא בתים וגם בני גג הקשת יכולים להלך את כולו ועוד אלפיים מהיתר].

קנין הלכה

מראי מקומות

ליתן לו אלפיים מהקו המחבר את החיצוניים.[5]
אמנם המשנה ברורה [ס"ק מד] כתב בשם הגר"ז דנקטינן להקל כמשמעות הרמב"ם והשו"ע, שגם האמצעית יכולה לילך עד החיצוניות ומשם אלפיים, וגם נשאר לה תחום אלפיים לכיוון ההפוך, דכל ג' הכפרים כעיר אחת. וכתב השעה"צ דכן גם דעת רש"י והאו"ז והריטב"א.

ב] עוד כתבו תוס' [בתירוץ השלישי] שבעיר העשויה כקשת, א"א לומר דרואין את גג הקשת כאילו נמצא במקום היתר, כיון שהוא יותר רחב מהיתר וא"א להכניסו שם, ומה שאמרו בג' כפרים דרואין את האמצעי כנמצא בין החיצוניים, הוא רק כאשר הוא קטן יותר מהריוח שבין החיצוניים.

תירוץ זה של תוס' הובא בטור להלכה, אך השו"ע והרמ"א לא הביאוהו. ונחלקו בזה האחרונים:
א. הגר"א והתו"ש [ס"ק טו] נקטו שאין להחמיר בזה.
ב. הגר"ז [סי"ב] והחזו"א [סי' קי ס"ק טו] החמירו בזה.[6]

כתב החזו"א [סי' קי ס"ק יא] שגם בעיר העשויה כקשת יאמר דין ג' כפרים המשולשים, והיינו שאם ראשי הקשת רחוקים יותר מד' אלפים זה מזה, ויש כפר שלישי מחוץ לקשת כנגד הקשת, באופן שאם יוכנס בין ראשי הקשת לא יהא יותר מקמא ושליש לכל צד, אמרינן בזה רואין.[7]

כתב החזו"א שדין זה של ג' כפרים משולשים נאמר רק כאשר לכל אחד מהם יש דין עיר, דהיינו ג' חצירות שבכל אחת ב' בתים, אבל בג' בתים לא אמרינן רואין, [כגון ב' בתים חיצוניים שיש ביניהם יותר משבעים אמה ושיריים ולכן אינם נחשבים כמחוברים להיותם עיר אחת או להיעשות עיבור לעיר, ויש כנגדם בית שאם יוכנס ביניהם לא יהא ממנו לכל צד יותר מע' אמה], דכיון שדין רואין חידוש הוא אין לנו בו אלא מה שנתפרש להדיא, בג' כפרים.
ובשו"ת בית שלמה [סי' נח] נקט מסברא [וגם כתב דכן משמע בתוס'], שגם בג' בתים אמרינן רואין.

<u>סעיף ט</u>

מקור הדין של עיר היושבת על שפת הנחל הוא בגמרא דף סא:, ונחלקו הראשונים בביאורו. ויש בזה שני מהלכים עיקריים:
א] שיטת רש"י והרשב"א שהנידון הוא אם יש לעיר זו תורת עיר, או דכיון דבעיתא תשמישתיה הוו כיושבי צריפין שמודדין לכל אחד מפתח בתיהם. [ברש"י משמע שהחסרון בעיר זו הוא משום שהנחל עמוק ועלולים ליפול לתוכו, ולכן הצריך דקה, מחיצה

ביאורים והערות

5. והמג"א כתב [לעיל ס"ק ד] דין זה גם בעיר העשויה כקשת. עוד הוסיף המג"א שאם אין בין הכפרים החיצוניים יותר מד' אלפים, אז מקילין גם לאמצעי לילך עד החיצוניות ועוד אלפים, ונשאר להם גם בתחום אלפיים לכיוון הנגדי, וכדין קשת שאין בין ראשיה יותר מד' אלפים. אמנם בשעה"צ [ס"ק כג] כתב שהרבה אחרונים חלקו על המג"א, ונקטו שלפי תירוץ ראשון בתוס' שהובא בטור וברמ"א אין מקילין בתחומי הכפר האמצעי אף אם אין בין החיצוניים ד' אלפים אמה, דאין לדמות זאת לקשת, אמנם לענין דינא בלא"ה נקטו האחרונים דלא כהרמ"א.

6. אמנם כתב החזו"א שאם הכפר האמצעי צורתו כמין אות ר' אשר רגלו פונה אל הכפרים האחרים, אם הרגל נכנסת בין החיצונים באופן שאין קמא ושליש לכל צד, אמרינן בזה רואין אף שהגג של הכפר אינו נכנס ביניהם.

7. ונסתפק החזו"א [שם ס"ק טו ד"ה היו] באופן שאם יוכנס הכפר האמצעי במקום של היתר יהא יותר מקמא ושליש בינו ובין ראש הקשת, אך אם יוכנס יותר פנימה לתוך חלל הקשת יגיע למקום שבו אין יותר מקמא ושליש, אם בכה"ג נימא רואין.

קנין הלכה

מראי מקומות

גבוה ד' אמות, והרשב"א והריטב"א והמאירי כתוב שהחסרון הוא משום שפעמים שהנחל שוטף את העיר, והדקה היא מעין סכר המונע את הנחל מלשטוף את העיר].

ב] הר"ח והרי"ף והרמב"ם מפרשים שהנידון הוא אם למדוד תחום אלפיים מקצה העיר, או לצרף את הנחל לעיר ולמדוד את התחום מעבר השני של הנחל.[8] ומה שדנו לצרף את הנחל לעיר הוא משום שמשתמשים בו בני העיר. [ברי"ף איתא שברוב הזמן הנחל יבש ומשתמשים בו בני העיר בעודו יבש, וברי"ח וברמב"ם לא כתבו כלל שהנחל יבש אלא שמשתמשים בו, ומשמע קצת שמשתמשים בו למלאות מים ולכביסה וכיוצ"ב].[9]

והרשב"א תמה על שיטת הר"ח והרי"ף, דמהיכי תיתי לצרף את הנחל לעיר, והרי רק לגבי בית דירה מצינו שמתעבר עם העיר והנחל אינו ראוי לדירה. וכתב הריטב"א דמה דבעינן בית דירה הוא כאשר מעברים מקום מסויים שמחוץ לעיר, משא"כ נחל שהוא לפני כל העיר וראויים להשתמש בו כל בני העיר.

והמג"א [ס"ק יג] כתב וז"ל צ"ע אם בכל מקום שמשתמשים בני העיר נתחיל למדוד משם, עכ"ל. והחזו"א [סי' קי ס"ק כז] כתב "ואפשר שאין תשמיש חשיב כתשמיש הנחל ואין למידין הימנה."[10]

<u>נחל רחב משבעים אמה</u>

בירושלמי איתא דאם רוחב הנחל יותר משבעים אמה אין מצרפין אותו לעיר, והובאו הדברים בחזו"א [סי' קי ס"ק כז].[11] וממילא כתב החזו"א שדין זה של צירוף הנחל הוא נפק"מ רק לפי חכמים דס"ל דאין נותנין קרפף לעיר אחת, אבל לר"מ הסובר שנותנים קרפף לעיר אחת א"כ בלא"ה לכל עיר מצרפין ע' אמה, ואין נפק"מ בצירוף הנחל. וא"כ לפי הרמ"א [לעיל סעיף ה] שפסק כר"מ אין נפק"מ בדין זה של נחל.[12]

<u>סעיף י</u>

מקור הדין של יושבי צריפין הוא בגמרא דף נה:, והטעם דלא חשיבי כעיר הוא משום שאינם קבועים במקום אחד. והפמ"ג [א"א ס"ק טו] הסתפק מהו שיעור הקביעות לענין זה, וז"ל "וקבוע זה איני יודע בכמה זמן, דאפשר כל שקבוע קיץ אחד או שלושים יום הוה קבוע וצ"ע".

וכאשר לא חשיבי עיר הרי הם כבתים בודדים, וכל בית בודד התחום מפתח ביתו.

וכתב הב"י בשם שבלי הלקט דה"ה דאנשי צבא היוצאים לצור על עיירות והם חונים באהלים לא חשיבי כעיר, ומודדים לכל אחד מפתח אהלו.

ביאורים והערות

8. ולשיטתו פשיטא דהוי עיר ואינם כיושבי צריפין למדוד לכל אחד מפתח ביתו.

9. והרשב"א והריטב"א כתבו גם בדעת הר"ח שמשתמשים בנחל בעודו יבש, אמנם לפנינו בר"ח לא נזכר זה.

10. מדברי החזו"א משמע שהיו משתמשים במים שבנחל לשתייה או לרחיצה וכיבוס, ולכן קרי לה תשמיש חשוב מאד, וזה מתאים לשיטת הרמב"ם [והשו"ע] שלא כתבו שהנחל מתייבש ברוב ימות השנה, משא"כ להרי"ף.

11. ויש לעיין אם בכה"ג לא יחשב כל הנחל כעיבור לעיר, או שעד ע' אמה יחשב עם העיר. [ועיין בחזו"א שם שכתב דברים אלה מתחילה מסברא, דדוקא עד ע' אמה יחשב עם העיר, ורק אח"כ מצא שכן הוא גם בירושלמי].

12. ומשמע מהחזו"א שאם יהיה בית מרוחק ע' אמה מקצה הנחל לא יתעבר הבית עם הנחל, ואינו דומה לבית הנמצא תוך ע' אמה לחומת העיר.

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד כתב הב"י בשם שבלי הלקט שאם המחנה [וה"ה הצריפים] מוקפים במחיצה עשרה, אף אם זו מחיצת שתי או ערב, נחשב כל ההיקף כד' אמות ומודדים תחום אלפיים מהמחיצה ואילך, וכן הדין אם המחנה מוקף בחריץ עמוק עשרה.[13]
וכן בית אחד שהוקף במחיצה וישב ולבסוף הוקף, מודדין תחום אלפיים מהמחיצה, כך כתב בשעה"צ [ס"ק כז].
ואם יש בתוך יושבי הצריפים ג' חצירות ובהם ב' ב' בתים וכולם קבועים,[14] נתבאר בגמרא שהוקבעו גם יושבי הצריפין והוו כעיר, ומרבעים אותה ונותנין לה אלפיים לכל רוח.

סעיף יא

מקור הדין הוא בברייתא דף כו., עיר חדשה [שנבנו הבתים מחדש, אחרי שנבנתה החומה] מודדין לה מישיבתה [מהבתים ולא מהחומה], עיר ישנה [שישבה ולבסוף הוקפה] מודדין לה מחומתה.
וכתב המשנה ברורה [ס"ק נה] שזה אף באופן שהחומה רחוקה מהבתים.

וכבר הובאו דברי החזו"א [סי' קי ס"ק כ ד"ה ואמנם] שרק בחומה המגינה על העיר אמרינן דחשיבא כחלק מהעיר, משא"כ במחיצה דמסיפם בעלמא.[15]
אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [הובא בספר מחנה ישראל] שגם צורת הפתח המתירה את העיר בטלטול חשיבא מחוברת לעיר כחומה.

סימן שצט

סעיף א

מקור הדין של מדידת תחום העיר בחבל פשתן הוא בברייתא דף נח., ואף שנתבאר בגמרא [דף מב] דאם היה מהלך בדרך ואינו יודע תחום שבת מותר לו להלך אלפיים פסיעות בינוניות, דפסיעה בינונית היא אמה, ונמצא שיש דרך אחרת למדידת תחום אלפיים, מ"מ כתב מהרי"ל שזה נאמר רק למי ששבת בבקעה, שא"א לו בענין אחר, אבל עיקר מדידה לכתחילה היא בחבלים.
והביא הביה"ל את דברי הכל בו בשם הר"מ שגם המודד אלפיים אמה דרך הילוכו, אם אין שם אלא אלפיים בצמצום אין לסמוך על זה ולילך את כל האלפיים, שמא פסיעותיו היו יותר מאמה. [והוסיף הביה"ל דמשמע מהכל בו שאם אין בדעתו לילך את כל האלפיים בשלימות, יכול לסמוך אף לכתחילה על מדידת פסיעות].

סעיף ב

מקור הדין הוא בירושלמי, ונחלקו אמוראים כיצד ינהג, חד אמר שחוזר לאחוריו כה אמה ומודד עם הנהר, וחד אמר שמודד את

ביאורים והערות

13. ומה שכתב החזו"א [סי' קי ס"ק כ] להחמיר אף בחצר, היינו לענין שיעור ע' אמה להתעבר עם העיר, דהחמיר החזו"א שהבית יהיה תוך ע' אמה לעיר ולא סגי בזה שהחצר תהיה בתוך ע' אמה, וכן לענין חלות שם עיר דבעינן ג' חצירות ובכל אחת שני בתים, כתב החזו"א דבעינן שהבתים יהיו סמוכים זה לזה בתוך ע' אמה ולא סגי בסמיכות החצירות, אבל לענין מדידת תחום אלפיים מבואר כן בפוסקים בפשטות שמודדים מהחצר א"נ אף מקרפף שהוקף לדירה, ולא רק מהבית.
14. וכתב השו"ע שבתים קבועים אלה הם מאבן או מנסרים, ונמקורו ברש"י [דף נה: ד"ה ג]. ויש לשאול דאם יש שיעור עיר פשיטא שמצרפין את הצריפין, דלא גריעי מבורגנין שמצרפין אותם לעיר ומתעברים עמה, ומה נתחדש בזה שאמרו שאם יש שם ג' חצירות וכו' הוקבעו גם הצריפין.
15. ומשמע לכאורה שצורת הפתח המתירה טלטול בעיר אינה נחשבת כחומה, ואף שמודדין תחום אליהם מצורת הפתח דלא גרע משאר רה"י, מ"מ אין דינה כחומת העיר לענין עיבור העיר, דגבי חומה מודדין שיעור עיבור מהחומה, ובצורת הפתח ימדדו שיעור עיבור מהבתים.

קנין הלכה

מראי מקומות

כה האמות הנותרות בחבל של ד' אמות. והרא"ש [פ"ה סי' ו] הביא מחלוקת זו ולא הכריע. והטור הכריע כמ"ד דחוזר לאחוריו כה אמה.[16]

ואם הנהר אינו רחב יותר מכה אמה א"צ לחזור לאחוריו, אלא מודד כה אמה של היבשה עם כה אמה של הנהר בחבל של נ' אמה.

סעיף ג

מקור הדין הוא במשנה דף נז:. וכתב הריטב"א דה"ה שיכול להניח את החבל על האדמה ולמדוד, והעיקר שלא יתן אחד את החבל כנגד לבו והאחר כנגד מרגלותיו, שנמצא ממעט בתחום.

סעיף ד

במשנה [דף נח:] איתא אין מודדין אלא מן המומחה. ונחלקו הראשונים בביאורו, רש"י והרמב"ם [פכ"ח הלכות שבת הי"ז] פירשו שהכוונה שצריך להיות אדם בקי במדידה, והר"ח [הובא בתום' וברא"ש] פירשו שהכוונה דאין מודדין אלא כנגד העיר, אף שלפעמים המדידה שם קשה יותר, כגון שיש שם הרים וגאיות, שלא ילך לצידי העיר אף ששם יש קרקע חלקה ונוחה למדידה. והטעם התבאר בתום' וברא"ש דזה גופא שיש כנגד העיר הרים וגאיות שדינם להמדד ע"י הבלעה וקידור, מחייב אותם לעשות כן ולא למדוד מדידה חלקה שעל ידה יתרבה התחום.

ואף שמצינו בגמרא [ונפסק להלן סעיף ו] שאם הגיע להר שאינו יכול להבליעו מודד בצידי התחום, הכא שאני שיכול להבליע אלא שנוח לו יותר למדוד בקרקע חלקה, כן כתב הפרישה, והובא במשנה ברורה [ס"ק ח].

השו"ע הביא להלכה את שני הפירושים, בסעיף זה הביא את שיטת הר"ח ותום' והרא"ש, ובסעיף ז הביא את שיטת רש"י והרמב"ם.

וכתב בספר גאון יעקב בשם התוספתא שאם כנגד העיר יש מקום מישור בלי הרים וגאיות, ויש גם הרים וגאיות ימדוד במקום המישור.

אופן המדידה

בשו"ע ובפוסקים נתבארו כמה צדדים שונים, ובכל אחד מהן אופן אחר של מדידה.

א] אם המדרון זקוף מאוד עד שקצהו העליון של ההר מרוחק פחות מארבע אמות מקצהו התחתון, אין מודדים את המדרון כלל אלא רק את המישור שעל גבי ההר. ולא חילקו בזה בין הר גבוה להר נמוך אלא נתנו שיעור אחד של ד' אמות.

שיעור זקיפה זה נקרא בגמרא שחוט המשקולת יורד כנגדו.

ב] אם אין ההר זקוף כ"כ אלא חוט המשקולת מתרחק ד' אמות, אזי אם ההר זקוף באופן שמתלקט עשרה טפחים מתוך ד' אמות חילקו בזה חכמים בין כמה אופנים:

א. אם רוחב ההר אינו עולה על חמישים אמה, הקלו בו דדי בזה שמשער מה המרחק בין שני קצות ההר באומד הדעת.[17]

ביאורים והערות

16. כתב במחצית השקל שהמדידה של אותן כה אמות שחוזר לאחוריו היא כה פסיעות בינוניות.

17. בציור זה כיון שההר אינו רחב נ' אמה היה מן הדין לעשות הבלעה בין קצותיו ע"י העמדת קורות בשני צידי ההר ומתיחת החבל

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. אם רוחב ההר עולה על חמישים אמה, נחלקו הראשונים:

א) דעת הרמב"ם והרא"ש והטור והשו"ע שצריכים לקדר.[18] אופן הקידור מבואר בגמרא ובשו"ע שהוא נעשה ע"י שני בני אדם שמותחים ביניהם חבל שאורכו ד' אמות, האחד עומד למטה והשני עולה במדרון ההר באופן שהאחד אוחז בחבל שכנגד לבו והאחד כנגד מרגלותיו, ובאופן זה ה"ז כאילו בכל פעם עשו בהר נקב באורך ד' אמות.[19]

ב) דעת רש"י ורבינו יהונתן והרשב"א [עבודת הקודש] שגם בזה הקלו לאמוד את ההר ולא הצריכו קידור. השו"ע פסק כהרמב"ם והרא"ש, והגר"א בביאורו צידד כרש"י וסיעתו, והובאו הדברים בביה"ל [ד"ה ואם].

ג. אם המדרון מתלקט י"ט מתוך חמש אמות,[20] גם בזה חילקו חכמים בין שני האופנים הנ"ל:

א) אם רוחב ההר אינו עולה על חמישים אמה צריך להבליעו [ולא הקלו כאן לאמוד את רוחב ההר כפי שהקלו במתלקט י"ט מתוך ד' אמות].

ב) אם רוחב ההר עולה על חמישים אמה, מקדרין.

ד. אם זקיפת ההר מתונה ומתלקטת י"ט מתוך ו' אמות, כתב הביה"ל בשם הרשב"א שמודד את כל שיפוע ההר כקרקע חלקה, וכתב המ"מ שזו גם דעת הרמב"ם, וכן נקט הא"ר להלכה.

<u>סעיף ה</u>

בסעיף זה נתפרשו דיני מדידת גיא, והחמירו בזה חכמים בכמה פרטים לעומת מדידת הר, משום שההבלעה בגיא נוחה טפי מההבלעה בהר, ששם צריך להעמיד קורות ולמתוח בחוט מזו לזו.

ואלו הם דיני מדידת גיא:

א. אם חוט המשקולת אינו מתרחק ד' אמות , יש להבחין בין שני אופנים:

א) אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה יבליע, דאף שהמדרון זקוף מאוד מ"מ אין טורח בהבלעה.

ב) אם אינו יכול להבליעו בחבל של חמישים אמה, אינו מודד כלל את השיפוע, ומודד רק את הקרקע השוה שיש בעומק הגיא.

ב. אם חוט המשקולת מתרחק יותר מד' אמות יש בזה כמה חילוקי דינים:

א) אם עומק הגיא יותר מאלפיים, מודד את כל השיפוע כאילו הוא קרקע חלקה, ואין מבליע ואין מקדר, דכיון שהוא עמוק יותר מתחום שבת חשבוהו בפני עצמו.[21]

ביאורים והערות

ביניהן, וכדלקמן בהר המתלקט י"ט בתוך ה' אמות, אמנם הקלו חכמים ולא הצריכו להעמיד קורות ולהבליע.

18. כתב רע"א דמיירי באופן שההר רחב יותר מחמישים אמה כנגד כל רוחב העיר, וכן כנגד התחומים של שני צידי העיר, שאם לא כן ילך למקום שבו רוחב ההר אינו עולה על חמישים ושם יבליענו.

19. מבואר בגמ' [דף נח:] שהקידור הוא קולא שהקלו חכמים רק בתחומין, שהן מדרבנן, אבל במדידות דאורייתא כגון לענין עגלה ערופה, א"נ לענין ערי מקלט [שתחום העיר תקלוט את הרוצח] אין מודדין את התחום ע"י קידור.

20. ובמתלקט י"ט מתוך יותר מד' אמות ופחות מה' אמות, כתב הגר"ז [סעיף ז] שדינו בהבלעה כמתלקט י"ט מתוך ה' אמות. אמנם ברמב"ם [פיהמ"ש] איתא דכל שהוא פחות מה' אמות דינו באומד ולא בהבלעה, והובאו דברי הרמב"ם בגאון יעקב [דף נח:], אמנם ברשב"א [עבודת הקודש שער ה פרק יא] משמע כהגר"ז, דמבואר [שם] שבמתלקט י"ט ביותר מה' אמות דינו כקרקע חלקה, וא"כ מסתבר שיותר מד' אמות דינו כה' אמות. ועוד דלא מסתבר שיהיו ג' חילוקי דינים בג' משהויין.

21. מלשון השו"ע משמע שמודדים את עומק הגיא, והיינו שכל מדרון בפ"ע אינו בשיעור אלפיים, וכן משמע מרש"י. והרשב"א והריטב"א [דף נח:] כתבו שמודדים משפת הגיא שבצד זה לשפת הגיא שבצד השני, ולפי"ז אם כל מדרון הוא אלף אמה ה"ז בכלל מה שאמרו שאין מבליע ואין מקדר, ולא הובאה שיטה זו בפוסקים.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב) אם הגיא אינו עמוק אלפיים, אזי אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו מקדר. דין זה הוא בין במתלקט י"ט מתוך ד' אמות ובין במתלקט י"ט מתוך ה' אמות, ולא הקלו בגיא לאמוד את המרחק כפי שהקלו בהר המתלקט י"ט תוך ד"א, משום שגיא אין טורח בהבלעה.

ג. ומסתבר שאם המדרון של הגיא מתלקט י"ט מתוך שש אמות, דינו כקרקע חלקה ומודד את השיפוע עצמו, וכפי שנתבאר לעיל [סעיף ד] בהר.[22]

<u>סעיף ו</u>

מקור הדין הוא במשנה דף נז: דאיתא התם הגיע להר מבליעו וחוזר למידתו, ולמדו מזה בגמרא [דף נח.] שאם אינו יכול להבליע הולך למקום שבו אין רוחב ההר נ' אמה ויבליעו, וצופה וחוזר למידתו.

אמנם דין זה הוא דוקא כשאינו יוצא מתחומי אלפיים אמה של צידי העיר, אך אין לצאת מתחומי העיר כדי למדוד, ונתבאר הטעם בגמרא [דף נח:] דהוא גזירה שמא יאמרו הרואים שמידת תחומי העיר הגיעו עד שם.

<u>סעיף ז</u>

סעיף זה הוא פירוש רש"י והרמב"ם במשנה [דף נח:] דאין מודדין אלא מן המומחה. ופירש"י דבעינן שיהא בקי במדידה, ורבינו יהונתן הוסיף דבעינן נמי שיהא בקי בדיני המדידה, דאל"כ עלול לטעות ולהחמיר או להקל שלא כדין, כמבואר בשער הציון [ס"ק יד].

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין של השו"ע בהיו תחומי שבת מוחזקים ובא מומחה וריבה או מיעט דשומעין לו הוא ברמב"ם פכ"ח הי"ז. ועיין בפיהמ"ש שמבואר שהרמב"ם פירש כן את המשנה שאמרה דריבה למקום אחד וכו' שומעין למקום שריבה, דהיינו שהמומחה ריבה את התחום ממה שהיה מקובל בעיר עד היום, ושומעין לו אף לקולא, לרבות בתחום, וכ"ש לחומרא למעט בתחום, כמבואר בגמרא.

ועיין ברמ"א שכתב שאם בקרן מזרחית צפונית ריבה יותר מאשר בקרן מזרחית דרומית נחלקו בזה הראשונים:

א. דעת תוס' [דף עט. ד"ה למקום] דמותחין את קו התחום באלכסון. [וכתב המשנה ברורה הטעם משום דתלינן שמה שמיעט בדרום אינו מחמת טעות, אלא משום שהיו שם הרים וגאיות והוצרך לקדור או למדוד את השיפוע].

ב. רש"י והרשב"א נקטו שמותחים את קו התחום כנגד הצד שריבה בו, והגר"א הכריע כשיטה זו דהא כאשר יש כנגד העיר מקום אחד שיש בו קרקע חלקה, מודדין בו ומותחין התחום כנגדו אף שיש גם הרים וגאיות כנגד העיר ואין עושין תחום מעוקם, והביא כן גם מהתוספתא [הביאו הביה"ל].

<u>**להלכה**</u>: הרמ"א העתיק את דעת התוס' והרא"ש בסתמא, ודעת רש"י כיש אומרים, אך המשנה ברורה [ס"ק לג] סיים דלדינא פסק הגר"א כרש"י וסיעתו.[23]

ביאורים והערות

22. ולהרשב"א בעבודת הקודש כל שהוא יותר מה' אמות דינו כקרקע חלקה, וכפי שהובא לעיל [סעיף ד].

23. ובאופן שיש כנגד חלק מהעיר עיר קטנה המובלעת כולה בתוך אלפיים, שהדין הוא שכל העיר נחשבת כד' אמות וזה מוסיף הרבה על התחום, וכנגד החלק האחר של הצד הזה של העיר הגדולה אין עיר קטנה כזו, כתב בשו"ת נוב"י [מהדו"ת או"ח סי' נ] שאין משווים

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ט

מקור הדין דשומעין למרבה הוא בגמרא דף נט., והטעם משום דתחומין דרבנן ולכן תלינן דזה שמיעט במדידה טעה.
ומבואר בגמרא דטעות זו עלולה לקרות מזה שמדד מהקרנות אלפיים אמה באלכסון ואח"כ מתח חוט המידה, ובאופן זה עשוי למעט מהתחום כחמש מאות ושמונים אמה, ולכן כתב המשנה ברורה [ס"ק לט] דמסתבר שאם הטעות גדולה יותר אין תולין בטעות אלא צריך למדוד ולברר מחדש.[24]

סעיף י

מקור הדין שעושין את התחומין כטבלא מרובעת הוא במשנה דף נג.

[ולעיל (דף מט:) נחלקו תנאים במי ששבת בדרך וקנה תחומו שם, דר"ח בן אנטיגנוס סבר דהתחום הוא בעיגול, אלפיים לכל רוח, וחכמים סוברים שעושין את התחום כטבלא מרובעת. והמשנה (בדף נג) כרבנן ולא כר"ח ב"א].

וכתבו האחרונים דלשון טבלא מרובעת אינה בדוקא, אלא אם אורך העיר גדול מרחבה ג"כ מיקרי טבלא מרובעת, והעיקר דמודדים מכל צד אלפיים אמה, וגם נותן ריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה לזויות.

סעיף יא

מקור הדין שעבד ושפחה נאמנים הוא במשנה דף נח:, וביארו בגמרא הטעם משום דתחומין דרבנן.
ומשמע שאם תחומין היו דאורייתא לא היו עבד ושפחה נאמנים, ומצינו טעמים חלוקים בראשונים להא דאין בזה דינא דעד אחד נאמן באיסורין:
א] תוס' [דף נט. ד"ה ותחומין] כתבו משום שאין זה בידו של העד, והיינו דס"ל לתוס' דמיירי שהיו מוחזקים בתחום אחר ובאו העבד והשפחה והעידו על שיעור אחר של התחום, וחשיב איתחזק איסורא, ולדעת תוס' אין עד אחד נאמן באיתחזק איסורא אלא אם הדבר היה בידו, [כגון שמעיד על השחיטה שהיה בידו לשחוט כהוגן].[25]

ב] הרשב"א [תורת הבית בית א שער א דף ז:] כתב דאם איסור תחומין היה ד"ת היינו חוששים שמא טעו במדידה. [ולכאורה הרשב"א לשיטתו דס"ל להלכה דבעלמא ע"א נאמן באיסורין אף כנגד איתחזק איסורא ולכן הוצרך לטעם זה].[26]

מהרשב"א [תורת הבית] מבואר דעבד ושפחה נאמנים גם על עצם המדידה, דכיון שתחומין דרבנן האמינום, ולא אמרינן דאינם בקיאין במדידה.

ביאורים והערות

את התחום כנגד כל העיר, אלא כנגד העיר הקטנה יהא התחום מרובה, ושלא כנגדה יהא מועט.
ולדעת הגר"א [המובא בביה"ל ד"ה באלכסון] בכל גווני משווים את התחום. והחזו"א [סי' קי ס"ק יד] כתב שאף לפי תוס' והרא"ש והטור והרמ"א הסוברים דכאשר יש הרים וגאיות בצד אחד ובצד אחר הקרקע חלקה דאין משווים את התחום, היינו משום שזו צורת הקרקע שממנה נובעת צורת המדידה הזו, משא"כ כשהתארכה המדידה מסיבה אחרת, וכהציור הנ"ל של עיר המובלעת בתחום, בזה לכו"ע משווים את התחום.

24. ויתכנו גם טעויות בשיעור קטן יותר הנובעות מזה שלא מתח את החבל כראוי.

25. ונמצא שלפי תוס' אם היו תחומין דאורייתא גם איש לא היה נאמן, ולא רק אשה או עבד ושפחה.

26. לפי הרשב"א יש לעיין אם רק בעבד ושפחה היינו חוששים בדאורייתא או גם באשה [דמסתבר שאיש המעיד נאמן ולא חיישינן שטעה במדידה].

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן ת

מקור הדין הוא במשנה דף מה. ועיי"ש שנחלקו תנאים בדין זה, ר"מ סבר דכיון שנתכוין לשבות במקומו אינו קונה שביתה בעיר, ור"י סבר דקונה שביתה בעיר, וכתב הב"י דאנן סהדי שאם היה יודע שהוא בתוך תחום העיר היה מתכוין לקנות בעיר ולא במקומו.[27]

וכתבו הפוסקים כמה אופנים שבהם לא קנה שביתה בעיר:

א] ברמב"ם [פכ"ז הל' שבת ה"י] משמע שאם לא התכוין כלל לשבות בעיר זו אינו קונה בה שביתה, אלא שביתתו במקומו.

ב] דעת הראב"ד [הובא בחידושי הרשב"א דף מה.] וכן פסק הרשב"א [עבוה"ק], דאם אמר בפיו שביתתי במקומי קנה שביתה במקומו אף שהיה בדעתו להכנס לעיר, דדוקא כאשר לא אמר בפיו קנה שביתה בעיר אף שנתכוין לשבות במקומו, אבל אמירה בפה אינה מתבטלת אף שהיתה בטעות.

ג] כתב המשנ"ב [ס"ק ד] שנראה שאם האדם מעדיף שתהא שביתתו במקומו ואינו רוצה להיות כאנשי העיר, דקנה שביתה במקומו.[28]

סימן תא

במשנה דף מה. איתא מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה, נחלקו בזה תנאים: ר"י בן נורי סובר דקנה שביתה במקומו ויש לו אלפיים אמה לכל רוח, וחכמים אומרים דאין לו אלא ד' אמות. ופסקו בגמ' [דף מו.] הלכה כריב"נ.

וכתב הריטב"א [דף מז:] שאם אדם זה ישן בתוך תחום העיר [דהיינו בתוך אלפיים אמה לעיר], מושכתו העיר לשביתה ויש לו את כל העיר ותחומה.[29]

חפצי הפקר

בגמ' [דף מה:] מבואר שנחלקו התנאים אם חפצי הפקר קונים שביתה, ר"י בן נורי סובר דקונים שביתה במקומן ומותר להוליכן רק אלפיים אמה לכל רוח, וחכמים סוברים שאינם קונים שביתה כלל והרי הם כרגלי הזוכה בהם בשבת. ולהלכה קיי"ל כחכמים המקילין בזה, דהלכה כהמיקל בעירוב, ולכן אין חפצי הפקר קונים שביתה.[30]

ביאורים והערות

27. ולא נתפרש אם דין זה נאמר רק במי שדעתו להכנס לעיר או אף בבית בודד שרצונו להגיע אליו. ומה שמצינו בחזו"א [סי' קי ס"ק נ ד"ה נא' א] שהסתפק בדין בית בודד שאינו עיר, לא קאי על סעיף דידן אלא על הדין שבמשנה [דף מא:] באדם שבא אל העיר והתכוין לקנות בה שביתה, כמבואר בתוס' [דף מג: ד"ה מותרים], והסתפק החזו"א אם דין זה נאמר גם בבית או רק בעיר.

28. יש לעיין בדברי המשנ"ב אם מיירי באופן שהאדם נמלך בדעתו, דאף שמתחילה בזמן ביה"ש היתה דעתו להכנס לעיר, מ"מ לבסוף העדיף לשבות במקומו, והיקל המשנ"ב אף שנמלך אחרי כניסת השבת. או שכוונת המשנ"ב באופן שלא נמלך בדעתו אלא אם יכנס לעיר, דכלתה מדתו באמצע העיר, והוא העדיף לקנות שביתה במקומו ולהכנס למקצת העיר ולא לקנות שביתה בעיר, ובאופן זה אפשר שרק זמן ביה"ש קובע, דרק אם בזמן ביה"ש העדיף לקנות שביתה במקומו קנה כמקומו.

29. ונראה שהריטב"א איירי בסתמא, דאמרינן דמן הסתם ניחא ליה לקנות שביתה בעיר, אבל אם אדם זה אינו מהלך כלל אל העיר הזו ואין דעתו להכנס בה, ורק במקרה הוא בתוך אלפיים אמה שלה, בכה"ג לא קנה שביתה בעיר, וכפי שכתב המשנה ברורה [לעיל סי' ת ס"ק ד] ודייק כן מלשון הרמב"ם [פכ"ז ה"י], ואין הריטב"א חולק על הרמב"ם.

30. וכתב הט"ז דכיון שדין זה נפסק מחמת ההלכה להקל בעירוב, א"כ במקום שיהא בזה צד חומרא נפסוק כריב"נ שקנו שביתה במקומן, וכגון אם שני אנשים זכו בחפץ של הפקר, שלפי חכמים דין החפץ כתחום שניהם, ואם האחד מהם עירב למזרח והשני למערב לא יוכלו להזיז את החפץ, ואילו לפי ריב"נ יש לחפץ אלפיים אמה לכל רוח, דבכה"ג נפסוק כריב"נ לקולא. והתו"ש והמאמ"ר ושאר אחרונים חולקים וסוברים דלגמרי נפסק הדין שחפצי הפקר אין קונים שביתה, ולא מקילינן תרי קולי דסתרי אהדדי, וכן נקט הביה"ל [ד"ה כרגלי].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>חפצי נכרי</u>

בגמרא [דף מז:] נחלקו אמוראי בדין חפצי נכרי, רב יהודה בשם שמואל סבר שאינם קונים שביתה כלל, ור"ח בר אבין בשם ר' יוחנן סבר דקונין שביתה מחמת גזירה בעלים נכרי אטו בעלים ישראל, וקיי"ל שקונים שביתה.[31]

ועין ביה"ל [ד"ה קונין] שהביא את ספיקו של התו"ש במקרה שהבעלים הנכרי רחוק יותר אלפיים אמה מהכלים שלו, האם כלים אלה כתחום הבעלים שלהם ונמצא שהם מחוץ לתחום ולא יזזם ממקומן,[32] או דכיון שהבעלים הנכרי עצמו אינו קונה שביתה כלל, קונים הכלים שביתה במקומן ויש להם אלפיים אמה לכל רוח. וכתב התו"ש שמלשון הרשב"א והשו"ע משמע שקונין שביתה כמקומן ולא כמקום הבעלים הנכרי, ומלשון הג"א משמע שקונים כתחום הבעלים.

והביה"ל כתב שקשה לדייק מלשונות הראשונים, משום דבסתמא הם מתייחסים למקרה רגיל שהכלים סמוכים לבעליהם, ולא דייקו בלשונם אי בתר הבעלים אזלינן או לא. והביא שדעת הגאון יעקב דאזלינן בתר הבעלים, והבית מאיר נקט דאזלינן רק בתר תחום הכלים עצמן.

<u>חפצי נכרי הנמצאים בעיר</u>

כתב הבית מאיר בשם הריטב"א דחפצי נכרי הנמצאים בעיר, לא אמרינן בהו דכל העיר כד' אמות ויהא להם תחום אלפיים מקצה העיר, דזה נאמר רק בישראל השובת בעיר וכליו נגררים אחריו, אבל בנכרי שאינו קונה שביתה כלל, אין לכליו אלא אלפיים אמה ממקומן, ואפילו בתוך העיר.

ואם העיר מוקפת מחיצות, מבואר בשו"ע דאף אם הנכרי הביא את כליו מחוץ לעיר אל העיר מותר לטלטלם בכל העיר, וכ"ש שאם שבתו בעיר מוקפת מחיצות יש להם כל העיר כד' אמות ועוד אלפיים אמה מחוצה לה.

<u>בדברי השו"ע דסתם עיירות מוקפו לדירה</u>

כתב השו"ע דסתם עיירות מוקפות לדירה, שישבו ולבסוף הוקפו, ולעיל [סי' שצח סעיף יא] נתבאר דעיר שישבו ולבסוף הוקפה מודדין לה מחומתה, והטעם משום דהוי מוקף לדירה.

והנה לענין דין בתי ערי חומה ולענין דין ערים מוקפות חומה לקריאת מגילה ב"טו" בעינן איפכא, שתקדם החומה לישיבתה [או עכ"פ שישבה ע"ד להקיפה] כמבואר בשו"ע [להלן סי' תרפח ס"א], וכתב הרמ"א [שם] בשם הר"ן דסתמא הוקפה ולבסוף ישבה. והקשו הט"ז [שם ס"ק ב] והמג"א [שם ס"ק ב] דזה סותר למש"כ כאן השו"ע דסתם עיירות ישבו ולבסוף הוקפו.

ביאורים והערות

31. מלשון הגמרא משמע דאף אחרי שגזרו חכמים שכלי הנכרי קונים שביתה, היינו דוקא הכלים, אבל הנכרי עצמו אין לו שביתה ואין לו תחום אף מדרבנן. [ויהא מותר לישראל להוציא את הנכרי בידים אל מחוץ לאלפיים אמה שלו]. ולפי"ז קצ"ע למה אסרו [סי' שו] לומר לנכרי לילך אל מחוץ לתחום עבור הישראל, והרי לנכרי אין תחום כלל. וצ"ל דמ"מ גזרינן שלא יאמר ישראל לנכרי לעשות מה שהישראל עצמו אסור לעשות. ולפי"ז אם ישראל הניח עירובו למזרח אפשר שיהא מותר לו לומר לנכרי לילך עד סוף תחום עירובו אף שהנכרי הולך קרוב לד' אלפים ממקומו.

32. הביה"ל אזיל בשיטת הרשב"א [עבודת הקודש שער ה סכ"א] שכלים של ישראל הנמצאים מחוץ לתחום בעליהם אסור להזיזם ממקומן. [ואם הם בתוך ההיקף מחיצות אסור להוציאם מחוץ להיקף זה אף באופן שאין בזה איסור מחמת מלאכת הוצאה, כגון בדרך מלבוש]. וכתב הביה"ל דכן משמע גם בשו"ע [סי' שצז סי"ז]. אמנם בחידושי רע"א [דף מז:] הביא את דברי התוס' [שם ד"ה והכלים] שכתבו שכלים של ישראל הנמצאים מחוץ לתחום בעליהם [ולא הושאלו לאדם אחר] דינם כחפצי הפקר וקונין שביתה במקומן, ויש להם אלפיים אמה לכל רוח, וכן כתב הבית מאיר [סימן זה] בשם הריטב"א [שם].

קנין הלכה

מראי מקומות

א] כתב המג"א דלענין גוף הדין יש לומר דסתם עיירות מוקפות חומה יושבין בהן ע"ד להקיפן, וסגי בזה להיחשב מוקף לדירה, ומאידך גם אמרינן דסתם עיירות חשיבי מוקפות חומה לענין קריאת המגילה, דלזה סגי בישבו ע"ד להקיפן, אך הניח בצ"ע את לשון הרמ"א [סי' תרפח] שכתב דסתם עיירות הוקפו ולבסוף ישבו, וזה דלא כמבואר בשו"ע [כאן].

ב] הט"ז [סי' תרפח] כתב דסתם עיירות בנו בהן בתחילה כמה בתי עראי, ואח"כ הקיפום חומה ואח"כ נבנו עיקר בתי העיר, ולכן לענין שיחשב כל ההיקף כמוקף לדירה, סגי בזה שמתחילה היו כמה בתים והו"ל ישב ולבסוף הוקף, אך לענין דין בתי ערי חומה ודין מוקפת חומה לענין קריאת מגילה אזלינן בתר עיקר העיר, ועיקר בתי העיר נבנו אחרי החומה.

ג] בשו"ת חת"ס [או"ח סי' קצה] כתב ליישב את הסתירה, דבשנים קדמוניות היתה תכלית החומה כדי להגן על העיר ולכן לא נבנו בתי העיר לפני שנבנתה החומה, אבל בשנים היותר מאוחרות [בזמן המהר"ם מרוטנבורג והתה"ד] רוב החומות נעשו לנוי ולא להגן, ולכן לא מקפידים לבנות את החומה תחילה, אלא אדרבה בדרך כלל בונים את הבתים תחילה.

ולכאורה יש בדברי החת"ס חידוש, שגם לגבי חומה שלא נבנתה ע"מ להגן אלא לנוי העיר נאמרו כל דיני חומת העיר שנתבארו בדיני תחומין, וזה דלא כהחזו"א [סי' קי ס"ק כ] שכתב דנראה שרק חומה שנעשית ע"מ להגן נחשבת כחלק מהעיר, ומודדין את עיבור העיר ממנה ואח"כ את התחום.[33]

<u>סימן תב</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף מ"ז:-מח., ובתחילה הובאה ברייתא שחריץ זה צריך מחיצה של ברזל ודחו זאת מהלכה, דקל הוא שהקלו חכמים במים. וביארו הרי"ף והרא"ש והטור דלמסקנא די במחיצה של קנים. ובגמרא משמע דהקלו אף במחיצה תלויה, וכן כתב הר"ח וכן כתבו הטור והשו"ע.[34] ועיין במג"א [ס"ק א] שהקשה דבגמרא מבואר שדין זה הוא רק לפי ריב"נ הסובר שחפצי הפקר קונים שביתה, אך לפי רבנן הסוברים שחפצי הפקר אין קונין שביתה אין צריך שום מחיצה, וכן ביארו תוס' [דף מז: ד"ה חרם], והרי קיי"ל כרבנן.

וכתב המג"א דצ"ל שהרי"ף והרא"ש סוברים שלמסקנא גם רבנן מודים לדין זה והניח בצ"ע. ואח"כ ציין המג"א שגם בהג"א מבואר כתוס' שלפי רבנן א"צ שום מחיצה, וכן תמה הגר"א.

הביה"ל [ד"ה אפילו] ציין לתמיהה זו של המג"א והגר"א, וכתב שגם ברמב"ם נראה דסבר כתוס' והג"א שדין זה אינו להלכה, ולכן השמיט את הדין הזה, וסיים הביה"ל דצ"ע להלכה אם אכן בעינן מחיצה בחריץ זה.

כתב הגאון יעקב דחריץ שלא עשו בו מחיצה מותר למלא ממנו ולשתות במקומו, ורק אסור להוליך את המים מחוץ לד' אמות, משום שמעורבים בהם מים שבאו מחוץ לתחום.

<u>החילוק בין חריץ לבין בור של שותפים</u>

כתב הפרישה [אות ב] דלכאורה קשה למה בור של שני שותפים, א"נ בור של אנשי העיר שדינם של שותפים, אמרינן דאף אם

ביאורים והערות

33. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מנחת שלמה ח"ב סי' נז] נקט שגם היקף של צורת הפתח מחבר את כל שכונות העיר להיחשב עיר אחת אף במרוחקות זו מזו, ולכן לענין קריאת המגילה בט"ו נקט שבית החולים הדסה עין כרם דינו כמחובר לכרך וקורין בו מעיקר הדין בט"ו [ולהחמיר גם בי"ד], ולמד כן בדברי המג"א [כאן] שמבואות המתוקנים בצוה"פ חשיבי כד' אמות. [והחזו"א סובר דהיקף צוה"פ מהני לשוויי רה"י והוי כד' אמות, אך לא לשוויי שם עיר לחבר שכונות מרוחקות או למדוד את עיבור העיר בהיקף של צוה"פ].

34. וכתב המשנ"ב [ס"ק ה] דבעינן שהמחיצה תהא שקועה לפחות טפח במים, [וכעין הדין המבואר בסי' שעו גבי בור שבין שתי חצירות].

קנין הלכה

מראי מקומות

עירב אחד למזרח ואחד למערב כל אחד ממלא מהבור ומוליך לפי תחומו, דיש ברירה בדרבנן ואמרינן דהמים האלו קנו שביתה בזמן ביה"ש לפי תחום זה שמילא אותם בשבת, ולמה לא נימא כן בחריץ, שבני עיר זו ימלאו ממנו ונימא דיש ברירה. וכתב דיש לחלק, דגבי בור של שותפים הבור עומד בתחומם של שני השותפים והמילוי הוא בהיתר, לכן אמרינן דכל מה שהוא ממלא זה חלקו, משא"כ בחריץ שחצי המים בתחום זה וחצי המים בתחום אחר ומתחילה ממלאן באיסור.[35]

וכאשר יש בין שתי העיירות רק ג' אלפי אמה והחריץ נמצא בתחום המשותף לשתיהן, כתב המשנ"ב [ס"ק ג] בשם המאמ"ר והפמ"ג דבזה הוי כבור של שותפין שכל אחד ממלא ואמרינן שהוברר הדבר שזה חלקו.

<u>דיני חריץ בעיר של גויים</u>

כתב הפמ"ג דנראה שגם אם העיר שמהצד האחר של החריץ היא עיר של גויים, מ"מ גם בזה גזרו והצריכו מחיצה, דאף שחפצי גוים אינם קונים שביתה מן הדין רק מחמת גזירה, מ"מ שייכים המים לתחום של העיר האחרת.

ואם הצד האחר של החריץ סמוך לגוי יחיד אין הוא אוסר, משום שאין דעתו על המים המתערבין, משא"כ בישראל יחיד דאוסר. ובשעה"צ [ס"ק ד] תמה דמסתבר שאף בישראל אין איסור משום שדעתו על המים הנמצאים בסמוך לו, דדוקא באנשי עיר מצינו שדעתם על המים שבתחומם גורמת לייחס אליהם את המים, משא"כ באדם יחיד.[36]

<u>סימן תג</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף מב. אמר שמואל אם שבת בבקעה והקיפוהד נכרים מחיצה, מהלך אלפיים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה.

<u>מהלך אלפיים אמה</u>

הטעם שאין לו את כל הבקעה הוא משום שרק במי ששבת בתוך המחיצות מבעוד יום הרי הן לגביו כד' אמות.

ועיין רש"י שם שנתקשה למה אינו מותר להלך את כל ההיקף, ומאי שנא ממי שהוציאוהו מתחומו ונתנוהו במקום מוקף דקי"ל כר"ג דמהלך את כולו. ותירץ דהתם שאני דכיון שיצא מחוץ לתחומו ואין לו אלא ד' אמות, הקלו עליו חכמים ליתן לו את כל ההיקף שהוא נתון בו, משא"כ בנ"ד שיש לו אלפיים אמה, לא נתנו לו את כל ההיקף.

וכתב רע"א דהיכי שהוציאוהו נכרים מתוך אלפיים אל מחוץ לאלפיים היתה הסברא נותנת שיתנו לו חכמים את כל ההיקף,

ביאורים והערות

35. חילוק זה של הפרישה טעון לכאורה ביאור, וצ"ע. ולכאורה החילוק הוא דענין ברירה הוא שהתנו מראש דמה שיטול לבסוף הוא שלו מתחילה, וכן הוא גם בבור של שותפין דעומד מתחילה לכך שכל אחד יטול חלקו, ואמרינן דהוברר מתחילה שזה חלקו, אך בחריץ אין כאן שותפות כלל, דחצי המים היו בזמן ביה"ש בתחום עיר זו וקנו שביתה במוחלט לפי תחומה, וחצי המים בתחום העיר האחרת, ולכן כאשר נתערבו המים בהמשך השבת לא שייך לומר שהתנו מתחילה שזה חלקו, דאין כאן שותפות כלל. ובזה מבואר גם הדין שכתב המשנ"ב [ס"ק ג] בשם המאמ"ר והפמ"ג, שאם בין העיירות יש רק ג' אלפים אמות והחריץ נמצא בשטח המשותף לשתי העיירות, א"צ מחיצה ואמרינן ברירה דכל מי ששואב ממנו שואב לפי תחומו, והטעם כנ"ל, שבאופן זה שתי העיירות שותפות בחריץ, וה"ז כאילו התנו מתחילה דמה שימלא כל אחד יתברר שמתחילה היה שייך לו.

36. והנה תחילת דברי הפמ"ג לקוחים מדברי הב"ח, ובב"ח משמע שאיירי במים השייכים לגוי ולא במים של הפקר הנמצאים בסמוך לגוי, וקמ"ל שאין דעתו על המים המתערבים והוי כחפצי הפקר. ולפי"ז א"ש דבכה"ג בישראל צידד הפמ"ג לאסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

שהרי יצא מתחומו ואין לו אלא ד' אמות, וכן כתבו הט"ז והתו"ש. אך הביא רע"א מדברי הריטב"א בשם רבו שנקט שלא נתנו לו את כל ההיקף, דכיון שכבר היה בתוך היקף זה ונאסר עליו לילך מחוץ לאלפיים, אין איסור זה בטל אף כשאבד לו תחום אלפיים שלו.

ועיין בביה"ל [ד"ה אלא] שהביא מדברי הבית מאיר שגם הוא נקט כהריטב"א, ודלא כהט"ז והתו"ש. [וציין הביה"ל לספר גאון יעקב שהסתפק אם לפסוק הלכה כהריטב"א הנ"ל].

<u>עיר שהורחבה בשבת ע"י תוספת בורגנין</u>

יש לדון בעיר שנבנו בה בשבת בורגנין ע"י גויים והגדילו בזה את שטח העיר, האם אמרינן דמותר להלך בכל השטח החדש של העיר אף אם יצא מתחום אלפיים שהיה לעיר מתחילה, או דכשם שלא מהניא מחיצה של גויים שהקיפו בבקעה להתיר לצאת מתחום אלפיים שקנה מתחילה, ה"נ לא יועילו בורגנין לעיר. ונחלקו בזה האחרונים:

הב"י הביא [סי' רסג] את דברי הרשב"א שהתיר למי שקיבל עליו שבת לומר למי שלא קיבל עליו שבת לעשות מלאכה עבורו. הרשב"א למד זאת מהא דמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירותי שבתחומך, דאף שלגבי הבעלים של הפירות יש איסור בהליכה לשמור את הפירות, מ"מ מותר לומר זאת לחבירו כיון שלגבי חבירו אין איסור בהליכה זו, וה"נ במי שקיבל עליו שבת. והר"ן כתב דיש לדחות ראיה זו, דגבי שמירת פירות אין איסור גם לגבי האומר, כיון שאם היו בורגנין היה יכול להלך עד מקום הפירות. והקשה הב"י על הר"ן דסברא זו יכולה להיאמר גם במי שקיבל עליו שבת, דמותר לומר לחבירו, כיון שגם הוא עצמו לא היה מוזהר בזה אם לא היה מקבל עליו שבת.

ותמהו הב"ח והט"ז [סי' רסג] על הב"י דאין דמיון בין הציורים, דגבי שמירת פירות גם עכשיו יתכן היתר לילך לשם אם יבנו נכרים בורגנין בשבת, משא"כ במי שקיבל עליו שבת, דנהי שהיה יכול לא לקבל שבת, מ"מ אחרי שקיבל כבר נאסר.

וכתב בספר אבן העוזר [שם] שצדקו דברי הב"י, דגם גבי בורגנין לא יהא היתר אם יבנו עכשיו את הבורגנין, שהרי בכניסת השבת עדיין לא נבנו והוי כמו שהקיפוהו נכרים מחיצה בשבת שאין לו היתר לילך בכל ההיקף, ועל כרחנו שכוונת הר"ן ששאל מבורגנין, לומר דהתם שאני שאם היו בורגנין מבעוד יום היה מותר לילך אל הפירות, וא"כ צדקו דברי הב"י שהקשה דגם במי שקיבל עליו שבת נימא הכי, שאם לא היה מקבל עליו את השבת היה מותר.

ומתבאר מכל הנ"ל שדעת הב"ח והט"ז שבורגנין מרחיבים את היתר ההליכה אף אם נבנו בשבת,[37] ודעת האבן העוזר שאין הם מרחיבים את התחום יותר מאלפיים שהיו לו מתחילה.

<u>מטלטל בכולה על ידי זריקה</u>

דין זה הוא מדברי שמואל [דף מב] שרב הונא נחלק על שמואל ונקט שאינו מטלטל בכל ההיקף אלא בתוך ד' אמות, ולא התיר לטלטל בכל ההיקף על ידי זריקה משום גזירה שמא ימשך אחרי חפציו ויכשל באיסור תחומין. והקשו בגמרא דמ"מ יהא מותר לטלטל בתוך אלפיים אמה כאורחיה. ותירצו דהוי כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה. אמנם להלכה קיי"ל כשמואל דמטלטל בכולה ע"י זריקה.

וכתבו התוס' [שם ד"ה ומטלטל] דגם שמואל שהתיר לטלטל בכל ההיקף ע"י זריקה מודה להך סברא של נפרץ למקום האסור לו, ולכן גם בתוך האלפיים של התחום שלו אינו מטלטל אלא ע"י זריקה ואסור להלך כדרכו עם החפץ.

ביאורים והערות

37. אמנם לא נתפרש בב"ח ובט"ז אם מכח הבורגנין שנבנו בשבת יקבל בשבת גם אלפיים אמה חדשות מחוצה להן, או שמותר לילך רק עד סוף הבורגנין [אף אם הם מעבר לאלפיים אמה שהיו לו מתחילה].

קנין הלכה

מראי מקומות

רש"י ורבינו יהונתן והר"ח והריטב"א כתבו דלפי שמואל בתוך אלפיים מטלטל כאורחיה ולא ס"ל דהוי כנפרץ למקום האסור לו. וכתבו הט"ז והגר"א דהא דרש"י לא חשיב לה כנפרץ למקום האסור לו, הוא משום ששמואל מתיר לטלטל בכל ההיקף, ורק משום איסור צדדי אין הוא יכול לטלטל בכל ההיקף, משום הגזירה שמא ימשך אחר חפציו ויעבור על איסור תחומין, וכל כה"ג לא חשיב כלל נפרץ למקום האסור.

וכתב החזו"א [סי' קט ס"ק ז] לבאר את שיטת התום' שהחשיבו זאת כנפרץ למקום האסור, דס"ל שההיתר לטלטל מחוץ לאלפיים הוא רק ע"י זריקה והיינו טלטול שלא כאורחיה, אך טלטול כאורחיה אסור גם לפי שמואל, וגם אסור להושיט חפץ מתוך האלפיים אל מחוץ לאלפיים אף בתוך ד' אמות, דלענין טלטול כאורחיה מודה שמואל דגזרינן שמא ימשך אחר חפציו, וממילא סבורים התום' דתוך אלפיים וחוץ לאלפיים דמו לשתי רשויות שאסור לטלטל מזו לזו, ולכן נאמר בה דין נפרץ למקום האסור, וגם בתוך האלפיים אין לטלטל אלא ע"י זריקה ולא ע"י הילוך ולא ע"י הושטה. [והט"ז והגר"א נקטו שלפי שמואל מותר להושיט ד' אמות גם מחוץ לאלפיים אלא שא"א לו להושיט למקום רחוק].

<u>להלכה</u>: הרמ"א הביא את שיטת התום' שאין לטלטל אלא ע"י זריקה, אך המשנה ברורה כתב שדעת רוב הפוסקים כרש"י שבתוך אלפיים מטלטל כאורחיה. והוסיף שכן נקטו האחרונים להלכה.

<u>דין טלטול חפץ ביו"ט</u>

כתב הריטב"א [הובא בגאון יעקב דף מב ובחזו"א סי' קט ס"ק ד] דביו"ט גם רב הונא מודה שמותר לטלטל, דלא שייך לומר ביו"ט דין נפרץ למקום האסור, שהרי אין בו איסור הוצאה.[38] ויש בשיטה זו נפק"מ גם לדידן דקיי"ל כשמואל, דמ"מ לפי תום' [והרמ"א] דס"ל דגם לשמואל לא הותר לטלטל אלא ע"י זריקה גם בתוך אלפיים, מדין נפרץ למקום האסור לו, ביו"ט לא יאמר איסור זה. [אמנם בלא"ה המשנה ברורה פסק דלא כהרמ"א].

<u>כלים שקנו שביתה בתחום הבעלים</u>

עיין במג"א שכתב דההיתר לטלטל מחוץ לאלפיים ע"י זריקה נאמר רק בכלים שאינם שלו, ואשר מותר לטלטלו שם, אבל כלי שלו אסור להוציאם מחוץ לאלפיים אמה כשם שהוא בעצמו אסור לצאת לשם.

ועיין בבית מאיר שהסתפק אם יחול בכלים אלו דין נפרץ במילואו למקום האסור, דכשם שאסור להוציאם מתוך אלפיים אל מחוץ לאלפיים, כן יאסר לטלטם גם בתוך אלפיים ביותר מד' אמות, או דכיון שאיסור ההוצאה מחוץ לאלפיים הוא מדיני תחומין ולא מדיני הוצאה, לא יהא בזה דין נפרץ במילואו, ולא הכריע הבית מאיר ספק זה.

<u>כלתה מידתו באמצע העיר</u>

קיי"ל [סי' תח ס"א] דהמודד תחום אלפיים וכלתה מידתו באמצע העיר או באמצע מקום מוקף, אין לו אלא חצי המקום. וכתב המג"א [שם ס"ק ב] שמטלטל בכולה ע"י זריקה.

ביאורים והערות

38. וכתב החזו"א [שם] דלכאורה היה נראה דמ"מ גם ביו"ט יאסור רב הונא לזרוק מחוץ לאלפיים, משום גזירה שמא ימשך אחר חפציו, דגזירה זו היא מדיני תחומין ותחומין אסורין גם ביו"ט, אך כתב החזו"א שבריטב"א מבואר שרב הונא התיר ביו"ט גם לזרוק מחוץ לאלפיים, וכנראה שהריטב"א דן את כל האיסור של ר"ה כאילו שדיינוהו רבנן כשתי רשויות ואסור להוציא מזו לזו ולכן ביו"ט שרי, והניח החזו"א בצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב הפמ"ג [סי' תג א"א ס"ק ג] שלפי תוס' [וכן פסק הרמ"א] יהא בזה דין נפרץ למקום האסור, וגם בחצי העיר הראשון לא יוכל לטלטל כי אם ע"י זריקה. [אמנם להלכה פסק המשנ"ב דלא כהרמ"א, ולשיטתו מטלטל בתוך אלפיים כאורחיה, ומחוץ לאלפיים ע"י זריקה].

סימן תד

בגמרא [דף מג.] נסתפקו אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה. ואמרו בגמרא שהציור של הליכה למעלה מעשרה הוא בעמוד גבוה י"ט ואינו רחב ד"ט, דלא ניחא תשמישו [משא"כ בעמוד רחב ד' דהוי כארעא סמיכתא הואיל וניחא תשמישתיה]. אופן נוסף של הליכה למעלה מי' הוא בקפיצה, ופירש"י ע"י אמירת שם.[39] ואופן נוסף הוא בהולך בספינה [וכפי שיבואר להלן באיזה ספינה מיירי].

בטעם הספק אם יש תחומין למעלה מעשרה, כתב רש"י [דף מג. ד"ה בעמוד] שהוא משום דלמעלה מעשרה לאו הילוך מעליא הוא, וכעי"ז כתב הגר"ז. והמשנה ברורה [ס"ק א] כתב דכל למעלה מעשרה אינו מקום הילוך, דעיקר מקום הילוך הוא על הארץ.

<u>להלכה</u>: בגמרא לא נפשט הספק. ונחלקו הגאונים בזה:

א. הרמב"ם [פכ"ז ה"ג] פסק דהוי ספק, והמ"מ הביא תשובת הרמב"ם שכתב שלענין דינים דאורייתא כגון תחומין של יב מיל ביבשה יש להחמיר, אך לגבי דיני דרבנן כגון בימים ובנהרות [שבהם נקט הרמב"ם שאין איסור תורה אף ביב מיל] יש להקל.[40] ובשו"ע משמע דה"ה לגבי תחום אלפיים אמה דלכו"ע אינו אלא מדרבנן יש להקל בספק זה, וגם הרמב"ן והג"א בשם או"ז פסקו לקולא בספק זה.

ב. הרא"ש [סי' ג] והגהות מיימוניות [פרק ל אות מ] בשם מהר"ם פסקו להחמיר שלא לצאת למעלה מעשרה אף בתחומין דרבנן.[41]

ביאורים והערות

39. ולכאורה צ"ע למה יהא איסור ביציאה מחוץ לתחום ע"י שם, והרי זה נעשה באופן סגולי ולא באופן טבעי, ומצינו [סי' שכח סעיף מה] דמותר ללחוש על נחשים ועקרבים שלא יזיקו ואין בזה משום צידה, וכתב המשנה ברורה [שם ס"ק קמג] הטעם משום שאין זו צורת טבעית. ויש מתרצים שאיסור תחומין שאני, שאינו מחמת איסורי מלאכת שבת ויו"ט אלא הוא איסור בפ"ע שלא ישנה אדם את מקום שביתתו, ולכן יש איסור בזה אף כשהאדם משנה את מקום שביתתו באופן סגולי. [מקור היסוד שאיסור תחומין אינו מכלל איסורי מלאכה נמצא בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קמט), עיי"ש שכתב ליישב בזה את קושית המהרש"א שהקשה למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש].

40. ולענין תחומין דיב מיל בכרמלית [שלא בים ובנהר] כגון בבקעה אי הוו מהתורה, הביא הביה"ל [ד"ה והואיל] את דברי רע"א בשם המ"מ שכתב שגם בכרמלית אין תחומין דאורייתא רק ברה"ר, ולכאורה כן מוכח מתשובת הרמב"ם שכתב דלא יתכן שיהא איסור דאורייתא של יציאת האדם מתחומו, במקום כזה שאם יעביר בו חפץ לא יהא בו איסור תורה.

והביה"ל כתב שמסתימת השו"ע והרמ"א משמע שרק בים ונהר ס"ל שאין תחומין ד"ת, ולא בשאר כרמלית. ועוד האריך בזה הביה"ל, ולכן כתב שאין להקל בזה.

41. הרשב"א [חידושיו דף מג: ובעבוה"ק שער ד פרק ח, והובא גם במ"מ פכ"ז ה"ג] כתב לחלק בין שני אופנים: אם בזמן ביה"ש היה למעלה מעשרה כגון בספינה, בזה מקילינן מחמת ספק דרבנן לומר שלא קנה שביתה ויכול להלך בספינה גם מחוץ לאלפיים, אבל אם בזמן ביה"ש קנה שביתה ביבשה ואח"כ עלה לספינה, אסור לו לצאת מחמת הספק, דמעמידים אותו בחזקת תחום ביתו, ולא נאמר דינא דהלכה כהמיקל בעירוב אלא כשאין חזקת תחום ביתו. [ולכאורה צ"ע דאף אם מתירים לו לצאת למעלה מעשרה אין זה סותר לחזקת תחום ביתו, שהרי עדיין מוזהר הוא כשהוא למטה מעשרה שלא לצאת מאלפיים אמה של תחום ביתו, ואם ירד מהספינה מעבר לאלפיים אמה אין לו אלא ד' אמות, וא"כ אין סתירה בין החזקה לבין הקולא דלמעלה מעשרה, וכעין זה תמה הישועות יעקב].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: השו"ע ושאר פוסקים נקטו כשיטת הרמב"ם שבדרבנן יש להקל בתחומין למעלה מעשרה.

<u>כשיש ספק אם הוא למעלה מעשרה או למטה מעשרה</u>

כתב המ"מ [פכ"ז הל' שבת] בשם הרמב"ם בתשובה שההיתר בלמעלה מעשרה הוא גם במקרה שיש ספק אם הוא למעלה מעשרה. וכתב השער המלך [פ"י מקואות כלל ה] דמכאן מוכח דאמרינן ספיקא דרבנן לקולא גם כשיש ס"ם להחמיר, וזה דלא כהמל"מ [פ"ב בכורות], וכן ציין רע"א [גליון השו"ע לעיל סי' רמח].

<u>בא בספינה בשבת</u>

כתב השו"ע דאם יש ספינה שבאה בשבת אל העיר, והיושבים בה היו מתחילת השבת למעלה מעשרה ולא קנו שביתה כלל, כשירדו בנמל יש להם אלפיים אמה לכל רוח.

והקשו הראשונים דהא בעלמא נקטינן דאין אדם יכול לקנות שביתה באמצע שבת, ולכן לפי חכמים מי שישן בדרך וקידש עליו היום אין לו אלא ד' אמות.

ונאמרו בזה שני תירוצים:

א. תוס' [דף מה: ד"ה ליקנו] כתבו דיש לחלק בין ישן לבין הבא בספינה, דישן היה בזמן ביה"ש במקום שראוי לקנות בו שביתה ולא קנה כיון שהוא ישן, ולכן אינו קונה גם כשניעור, משא"כ הבא בספינה שבזמן כניסת השבת היה במקום שאינו ראוי לקניית שביתה כלל, הוא קונה תחום אלפיים גם באמצע שבת, והובא תירוץ זה ברמב"ן.[42]

ב. הרמב"ן עצמו אמר תירוץ אחר, דהכא בספינה דומה למי שבא בדרך ואמר שביתתי תחת אילן פלוני, דקיי"ל שקונה בזמן ביה"ש שביתה במקום הנ"ל, אם יכול להגיע לשם בריצה עד שיתקדש היום, וה"נ הבא בספינה כיון שדעתו להגיע ליבשה, ה"ז קונה שביתה בזמן ביה"ש באותו מקום שבו עתיד לירד מהספינה, וכיון שאין בו איסור תחומין ה"ז כמי שיכול להגיע בהיתר למקום השביתה. והוסיף הרמב"ן שבציור זה קונה שביתה אף שלא אמר בפיו ששביתתו במקום פלוני.[43]

<u>קנה שביתה ביבשה ויצא בספינה למעלה מעשרה</u>

כתב הריטב"א [דף מג.] דמי שקנה שביתה ביבשה מותר לכתחילה לילך בספינה אל מחוץ לתחומו ולרדת ליבשה, אך לא יהיו לו שם אלא ד' אמות כיון שהוא מחוץ לתחומו.

והנה המשנה ברורה [ס"ק ט וס"ק י] כתב שבציורים כאלו אסור לרדת מהספינה בשבת, כיון שהספינה היא ד' אמותיו ואסור לו לצאת ממנה, וצ"ע דהא הריטב"א התיר לרדת. וי"ל דהריטב"א איירי באופן שגם כאשר הספינה הגיעה לנמל עדיין היא למעלה מעשרה, ולכן לא אמרינן שהספינה היא ד' אמותיו, והמשנה ברורה איירי באופן שהספינה נחה במקום שאין קרקעיתה גבוהה י"ט מקרקע הים, ובזה הוי כאילו האדם כבר נמצא למטה מעשרה והספינה היא ד' אמותיו, ואסור לצאת ממנה ליבשה.

ביאורים והערות

42. והמהרש"א על תוס' הנ"ל פירש בדבריהם באופן אחר, וכביאור הרמב"ן שיובא להלן, וצ"ע דפשטות דברי תוס' היא כפי שהביאם הרמב"ן. ובהגהות רע"א הביא את המהרש"א, ודייק מדבריו שאם לא אמר בביה"ש שביתתי ביבשה במקום פלוני, לא יהא לו אלא ד אמות, והניח בצ"ע לדינא כיון שמפשט דברי השו"ע והרמ"א לא נראה כן.

43. וראה בהערה הקודמת שהבאנו שהמהרש"א ביאר בתוס' כהרמב"ן, אך הצריך שיאמר בביה"ש שביתתי ביבשה במקום פלוני, ורע"א הניח דין זה בצ"ע לדינא.

קנין הלכה

מראי מקומות

ובמקרה שהספינה עגנה בתוך היקף העיר, יכול לילך את כל העיר כדין מי שהוציאוהו מחוץ לתחום והניחוהו במקום מוקף. עיין ביה"ל [ד"ה ממקום] שהביא רמב"ן ורשב"א שכתבו שההולך בספינה שאינה למעלה מעשרה, מ"מ כל זמן שהספינה ניידא אינו קונה שביתה, כעין המבואר [דף מה:] לגבי נהרות המושכים, והביה"ל הניח זאת בצ"ע למעשה כיון שמסתימת הפוסקים לא משמע כן.

<u>ציורים של תחומין למעלה מעשרה:</u>

<u>ספינה</u>

א] בגמרא [דף מג.] איתא בסוגיא דתחומין למעלה מעשרה דאירי שהלך ע"ג עמוד שאין ברוחבו ד"ט וכו', לישנא אחרינא דקאזיל בספינה,[44] ומבואר דסתם הליכה בספינה נחשבת למעלה מעשרה. ובהמשך הגמ' מבואר שאם הספינה הולכת ברקק, פירוש למטה מי"ט, חשיב בתוך עשרה.

ונחלקו הפוסקים בדין זה:

א. ביראים [ח"ב דף קמז:] מבואר שאם אין עשרה טפחים בין קרקעית הספינה לבין קרקעית הים והאדם יושב בתוך הספינה בקרקעיתה, דינו כנמצא מתחת לי', הא אם יושב בספינה למעלה מי' דינו כלמעלה מי' ושרי לילך, והובאו דבריו במג"א [סי' רמח ס"ק ז].[45]

ב. המג"א עצמו נקט שם [והביא גם בשם הב"ח כן] שאם אין מקרקעית הספינה עד קרקעית הים י"ט, אזי גם אם האדם יושב למעלה מי"ט דינו כמהלך בתוך י"ט, הואיל והוי כארעא סמיכתא, דהספינה עצמה נחשבת כעמוד רחב ד"ט, וכן כתב הרדב"ז [שו"ת ח"ג סי' תקמ].[46]

<u>להלכה</u>: המשנה ברורה [סי' רמח ס"ק יד] פסק כדעת המג"א שכל שקרקעית הספינה בתוך י"ט לקרקע יש לאסור, גם כאשר האדם יושב בספינה למעלה מעשרה, אך במקום הצורך כתב כהגר"ז דיש לסמוך על היראים, שאם יושב למעלה מי' ואין רגליו תלויות בתוך י' יש להקל.

דין זה של ספינה למעלה מי"ט נאמר בין באופן שהאדם יושב בספינה והיא מהלכת, ובין באופן שהספינה נחה והוא מהלך בתוך הספינה, כל שהוא נמצא למעלה מעשרה, כמבואר במשנה ברורה [סי' תה ס"ק לא].[47]

ביאורים והערות

44. בשו"ת משכנות יעקב [סי' קכו] כתב דמהגמרא שנקטה סגנון "לישנא אחרינא" לענין ספינה, מוכח שאין זה מוסכם שהליכה בספינה חשיבא הליכה למעלה מי', ולישנא קמא בגמ' סברה דספינה לא חשיבא כלמעלה מי'. וכתב המשכנ"י שזה תלוי במחלוקת ר' יהודה ורבנן [גיטין דף ז:] בספינה שיש בה עפר חו"ל והספינה מהלכת בא"י, שרבנן דנו את העפר הזה כקרקע א"י וחייב בתרומות ומעשרות משום דמיא כארעא סמיכתא דמו, ור"י חייב בתרו"מ רק בספינה גוששת, והיינו שלפי רבנן גם לענין תחומין אמרינן דמיא כארעא סמיכתא ולא חשיבי כלמעלה מעשרה.

45. והוסיף הגר"ז דאירי כאשר אין רגליו תלויות לתוך עשרה, דבתלויות לתוך עשרה הוי כלמעלה מעשרה, וכמו שכתב המג"א [סי' רסו ס"ק ז] לענין רוכב ע"ג בהמה.

46. ואפשר שהיראים לא דן זאת כארעא סמיכתא כיון שהספינה אינה עומדת על הקרקע רק מהלכת ע"ג המים, וכל כה"ג מצוי גם שהספינה אינה יציבה אלא מרקדת ולא דמי לארעא סמיכתא דניחא תשמישתא.

47. והגר"ז [סי' תה ס"ז] נקט שאם הספינה נחה והאדם מהלך בתוכה למעלה מי' הרי זה בגדר ניחא תשמישתיה והוי הילוך מעליא, ואם קנה שביתה בקרקע או במקום שאינו גבוה י"ט והילכה הספינה מחוץ לתחומו ואח"כ נחה, אם אין לספינה מחיצות אסור לילך על גבה, עיי"ש.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>רוכב על בהמה</u>

הב"י [סי' רסו] כתב דכל שהאדם רוכב ע"ג בהמה והוא למעלה מי' טפחים דינו כלמעלה מעשרה, וכן משמע בתה"ד [ח"ב סי' סא], וכן כתב האבן העוזר [סי' רמג ס"ג]. והוסיף המג"א [שם ס"ק ז] דהיינו דוקא כשאין רגליו תלויות בתוך עשרה, אך אם הן תלויות בתוך עשרה ה"ז כמהלך בתוך עשרה.

והמג"א עצמו חלק על הב"י, דלא מצינו בשום מקום שרכוב דינו כלמעלה מעשרה, ואדרבה אמרו חז"ל דרכוב כמהלך דמי, והטעם משום דניחא תשמישתיה, וכן כתב בשו"ת הרדב"ז [ח"ג סי' תקמ], וטעמו משום שהבהמה הנושאת את האדם מהלכת על הארץ.

והמשנה ברורה לא הביא את הנידון הזה, ורק רמז לכך [סי' רסו ס"ק י], שהב"י כתב סברא להעדיף רכיבה על סום ולא פירש מהי, רק כתב שהב"י דחה את הסברא הנ"ל להעדיף רכיבה על הליכה. והגר"ז [סי' רמח קו"א] קישר את הנידון של ספינה שקרקעיתה בתוך י"ט לנידון של רכיבה על סום.

<u>נהר שקפא</u>

כתב רע"א [שו"ת מהדורא תניינא סי' ב] שיש לעיין בנהר שקפא, אם ההילוך על גביו נחשב הילוך למעלה מעשרה או דחשיב כהליכה ע"ג קרקע. וכתב שדין זה תלוי במחלוקת הפוסקים [סוף סימן שסג] אם הקרח מבטל את מחיצת הנהר, דלפי הט"ז והמג"א [שם] הסוברים שהקרח מבטל את המחיצה נמצא שהאדם נידון כמהלך ע"ג קרקע עולם, ולא כמהלך למעלה מעשרה, ואף שהליכה זו אינה נוחה ורבים חוששים פן יחליקו, מ"מ לא מצינו היתר כזה בהליכה למטה מעשרה, אך לפי האבן העוזר שם שנקט שהקרח אינו מבטל מחיצה, וכן נקטו האחרונים לדינא, יש להחשיב את ההילוך ע"ג הקרח כהילוך למעלה מעשרה. ואין לומר דכיון שהקרח רחב ד"ט הוי כעמוד רחב ד"ט שהוא כארעא סמיכתא, שהרי רבים חוששים מלילך ע"ג הקרח ולא ניחא תשמישתיה.

<u>קרון ועגלה</u>

כתב הריטב"א [דף מג:] דעגלה נחשבת כארעא סמיכתא ואינה נחשבת למעלה מעשרה, והובאו דבריו בב"י [סי' רסו] וכן נקט המג"א [שם ס"ק ז] והמשנה ברורה [ס"ק י]. וכן הביא הביה"ל [ריש סי' תב] בשם החת"ס [בתשובה] ועוד אחרונים.

<u>סימן תה</u>

מקור הדין הוא במשנה דף נב:, ושם נחלקו ר"א וחכמים במי שיצא מחוץ לתחום, חכמים סוברים שאפילו יצא אמה אחת לא יכנס, ור"א סובר שאם יצא עד שתי אמות יכנס בחזרה לתחומו, משום שר"א סובר שהבלעת תחומים מילתא היא.

ובדעת חכמים האוסרים להכנס לתחומו, נתבאר בגמרא [לעיל דף מה.] שהם חולקים על ר"א וסוברים שהבלעת תחומים לאו מילתא היא, ולכן גם אם ד' אמותיו מובלעות בתחומו הקודם אין הוא יכול לחזור לתחומו.

עוד נתבאר בגמרא [שם] שאם יצא לדבר מצוה מודים חכמים לר"א שהבלעת תחומים מילתא היא.[48]

ביאורים והערות

48. עיין חזו"א [סי' פ לדף מה.] שהקשה באיזה דבר מצוה איירי, אם בדבר מצוה שאינו דוחה איסור תחומין א"כ יצא באיסור ולא מיקרי לדבר מצוה, ואם בדבר מצוה הדוחה איסור תחומין [כגון היוצא לעדות קידוש החדש או ביוצא להצילו], א"כ נתנו לו אלפיים אמה. ודן החזו"א לומר דאיירי במצוה שאינה דוחה איסור תחומין אלא האדם שגג ויצא מתוך טרדתו במצוה, ולכן מודו חכמים לר"א, והניח החזו"א בצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה:

א. הרמב"ם [פיהמ"ש] והבעה"מ והראב"ד [פכ"ז הי"א] והרמב"ן והאו"ז פסקו כחכמים.

ב. הרשב"א [דף נב:] פסק כר"א, וכן משמע ברבינו חננאל, והפוסקים נקטו כחכמים. עיין מג"א שדן רק לענין יצא באונם, וגם המשנה ברורה לא הביא כלל את דעת הרשב"א.

<u>הבלעת תחומין במי שיצא מתחומו באונם</u>

א] כתב הראב"ד [פכ"ז הלכות שבת הי"א] דמי שיצא מתחומו באונם, אם ד' אמותיו מובלעות בתחום הקודם מודים בזה חכמים לר"א שהבלעת תחומין מילתא היא, כשם שמודים ביצא לדבר מצוה.

וכן כתב הבעל המאור [דף טו. בדפי הרי"ף] דהרי הראב"ד האלו הובאו במג"א [ס"ק א], וכן נקט הא"ר להלכה. גם הגר"א [אות ב] דייק כן מרש"י [דף נב: ד"ה מי] שפירש דמירי ביצא במזיד, ומשמע הא אם יצא בשוגג מודים חכמים לר"א דהבלעת תחומין מילתא.

ב] אמנם בהגהת רע"א כתב שלפי תוס' אין מקור לחדש דין הבלעת תחומין באונם, שהרי מקורו של הראב"ד הוא מהגמ' [דף מא:] במי שיצא מחוץ לתחום והוצרך לנקביו, שהתירו לו משום כבוד הבריות לצאת מד' אמותיו למקום צנוע, ואמרי נהרדעי דאי פיקח הוא יחזור לתחומו, וכיון שנכנם חוזר לתחומו הקודם. אמנם תוס' [דף מד: ד"ה ומר] כתבו טעם אחר בזה, דכיון שמחמת האונם הוכרח לצאת מד' אמותיו וצריכים ליתן לו ד' אמות חדשות, בזה אמרינן שאם הוא כבר בתוך תחומו הקודם מחזירים לו את התחום הקודם, אבל בעלמא אף כשיצא באונם וד' אמותיו מובלעות בתחומו הקודם, סוברים תוס' שאינו חוזר לתחומו הקודם.

<u>להלכה</u>: כתב המשנה ברורה [ס"ק ב] כדעת הראב"ד והבעה"מ ורש"י, וכפסק המג"א והא"ר שגם כשיצא באונם או שמחמת טרדתו שכח ויצא, מודים חכמים לר"א שהבלעת תחומין מילתא היא, וחוזר לתחומו הקודם, ולא הביא המשנה ברורה כלל את שיטת תוס' ודברי רע"א.

ומעתה יתכנו ביאורים חלוקים במשנה [דף נב:] שאפילו יצא אמה אחת לא יכנס:

א] הרמב"ם [פכ"ז הי"א] כתב דהוא משום שד' אמותיו החדשות הן ממקום עמידת רגליו ולחוץ, ואינן מובלעות בתחומו הקודם. וכתב המ"מ דאף שהרמב"ם פוסק כר' יהודה שהאדם יכול לברור לו את הד' אמות לאיזה צד שירצה, מ"מ הכא שיצאו מהתחום אל החוץ הרי זה נראה כבורר את הד אמות אל עבר פניו.

ומדוייק מהרמב"ם שאם היו ד' אמותיו מובלעות בתחומו היה יכול לחזור לתחומו הראשון. וכתב המג"א דזה דוקא אם יצא באונם, אך אם יצא במזיד אינו חוזר לתחומו הקודם.

ב] ולפי הבעה"מ וסיעתו שנקטו להלכה שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות לכל רוח, וכן פסק הרמ"א [סי' שצו], נמצא שבכל גווני שיצא פחות מד' אמות יש לו הבלעת תחומין. וצ"ל דהא דאינו חוזר לתחומו הקודם מיירי כשיצא במזיד, וכן פירש"י [דף נב:], וכן כתב הב"ח שבכה"ג לא אמרינן דהבלעת תחומין מילתא, ויכול להכנס לתחומו הקודם בתוך הד' אמות שיש לו, אך אינו חוזר לתחומו הקודם. [ולפי מש"כ רע"א בדעת התוס', גם אם יצא באונם לא אמרינן דהבלעת תחומין מילתא].

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

מקור הדין הוא בגמ' דף נב: בלישנא בתרא, והסמיכוהו על הפסוק אם תשוב משבת רגלך, רגליך קרינן. והטעם מבואר בגמרא שאם רק רגל אחת מחוץ לתחום, א"כ רובו של האדם בתוך התחום.[49]

כתב המשנה ברורה [ס"ק ג] בשם הא"ר שדין זה נאמר גם לענין דיני הבלעת תחומין, שאם יצא באונס מתחומו, ולא יצא לגמרי מד' אמותיו, שרגלו אחת בתוך ד"א ורגלו אחת מחוצה להן, ה"ז כאילו לא יצא מד' אמותיו והן מובלעות בתחומו [לפי הסוברים דיש לו ד' אמות לכל רוח], ורשאי לחזור לתחומו.

סעיף ג

מקור הדין הוא במשנה דף נב:

הבלעת תחומין במי שהחשיך מחוץ לתחום

עיין בשער הציון [ס"ק ט] שכתב שבאופן זה שהחשיך מחוץ לתחום לא שייך כלל לומר דין הבלעת תחומין, אף אם נאנס והחשיך שם, דדין הבלעת תחומין נאמר רק כשיצא בשבת מתחומו, ולא כאשר מעולם לא נכנס כלל לתחום. ואף שבחידושי הרשב"א [דף נב:] כתב דין הבלעת תחומין גם בהחשיך מחוץ לתחום, כתב השעה"צ דנראה דט"ס הוא. אמנם בירושלמי הובא דין הבלעת תחומין גם בהחשיך מחוץ לתחום, והביאו המאירי, וגם הראב"ד בהשגות [פכ"ז הי"א] כתב שאם החשיך באונס מחוץ לתחום אמה אחת אמרינן בזה הבלעת תחומין.

אמנם בעבודת הקודש [שער ה פי"ג] הביא הרשב"א דין הבלעת תחומין רק במי שיצא מתחומו, וגם תוס' [דף נב: ד"ה כי] כתבו שאין בזה הבלעת תחומין.

סעיף ד

מקור הדין של עשיית מחיצת בני אדם לצורך הכנסת אדם מחוץ לתחום הוא במעשה בגמרא בדף מג: גבי נחמיה בן חכילאי דמשכתיה שמעתיה ויצא בשגגה מחוץ לתחום.

וכתב המשנה ברורה [ס"ק ט] דאף אם מחיצת הבני אדם לא הגיע עד התחום ממש רק עד תוך ד' אמות לתחום, הרי זה מועיל, דכיון שיש לו שם ד' אמות הרי התחומים מובלעים, וקיי"ל להקל בהבלעת תחומין כשיצא בשוגג.[50]

ביאורים והערות

49. וכתב התו"ש [ס"ק ב] שאף אם הוציא את רוב גופו ביחד עם רגלו האחת, לא פלוג רבנן וה"ז כלא יצא, כיון שברוב המקרים אם יצא ברגלו האחת רובו בפנים.

50. כוונת המשנ"ב לומר שבאופן זה לאחר שיתקרב ע"י מחיצת הבנ"א עד תוך ד' אמות לתחומו, ילכו בני האדם האלו לדרכם, ואז נמצא האדם מחוץ לתחומו ותיקנו לו חז"ל ד' אמות. אך כל זמן שהוא מוקף במחיצת הבנ"א אין לו היתר לצאת ממחיצה זו. וכעי"ז כתב החזו"א [סי' קט ס"ק יז] שאם הוציאוהו נכרים ונתנוהו בהיקף מחיצות בסמוך למחיצה, והאדם מעוניין לקנות ד' אמות ממקום עמידתו, שיוכל לצאת לחוץ, ואם יהיה היקף אחר בחוץ בסמוך בתוך ד"א למקומו רצונו לילך להיקף השני, כל זה לא אמרינן, דכיון שהוא כעת בתוך היקף מחיצות הרי הן כד' אמותיו.

קנין הלכה

מראי מקומות

פרטי דיני מחיצת בני אדם נתבארו לעיל [סי' שסב ס"ג-ס"ז] ונביאם בקצרה:

א. בעינן שהאנשים המהווים את המחיצה לא ידעו שהם נעשים מחיצה.[51] [ולדעת הרמב"ם בעינן נמי שהאדם הבא להשתמש במחיצה לא יעשנה עבור עצמו אלא יעמידנה אחר שלא מדעתו, אך הפוסקים לא נקטו להלכה כהרמב"ם].

ב. כתב בשו"ת הרא"ש שמחיצת בני אדם מהניא אף כשהם מהלכים, והובאו הדברים בשו"ע [סי' שסב ס"ה].

<u>האם מחיצה של בני אדם מתירה יותר מאלפיים אמה</u>

כתב הרמב"ם [פרק כז הי"ד] שההיתר של מחיצה של בני אדם אינו מתיר יותר מאלפיים אמה. ודימה זאת הרמב"ם לדין שנתבאר [בסי' תג ס"א] דאם שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצה אין לו אלא אלפיים אמה, לפי שלא שבת באויר המחיצות האלו מבעוד יום, וה"נ בציור של מחיצה של בני אדם לא שבת באויר המחיצה מבעוד יום.

[ואף שבמי שהוציאוהו נכרים מתחומו ונתנוהו בדיר וסהר או בשאר מקום מוקף, הרי הוא מהלך את כולם אף אם הם יותר מאלפיים אמה, כתב המ"מ דהתם עכ"פ היו המחיצות בנויות מבעוד יום, משא"כ הכא שמחיצת בני האדם לא היתה בנויה כלל מבעוד יום].

אמנם הביא המ"מ שהראב"ד והרשב"א חלקו על הרמב"ם וכתבו שמחיצת בנ"א מועילה גם ליותר מאלפיים, וטעמם כמו שביאר רש"י [בדף מב.] דהא דבשבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצות בשבת לא יהבינן ליה את כל ההיקף, הוא משום שיש לו תחום אלפיים, שהרי שבת מבעו"י שם, אבל במי שיצא מחוץ לתחומו באונס או בשגגה שאין לו אלא ד' אמות, בזה אם הוקף מחיצה הקלו שכל ההיקף עבורו כד' אמות.

<u>להלכה</u>: כתב המג"א [ס"ק ב] שמסתימת השו"ע משמע שהתיר בכל ענין, אף ביותר מאלפיים, וכן הביא המשנה ברורה [ס"ק ח].[52]

<u>סעיף ה</u>

כלל הדינים המבוארים בסעיף זה הוא דאם יצא באונס או בשגגה וכעת אין לו אלא ד' אמות כיון שהוא מחוץ לתחומו, מ"מ אם חזר באונס או בשגגה הרי הוא חוזר לתחומו הראשון, [ובאופן זה די בכך שיחזור לתחום אלפיים שלו וא"צ לחזור לתוך העיר], ויש לו אלפיים אמה לכל רוח כשאר בני העיר.[53]

אבל אם יצא באונס וחזר באיסור [במזיד], או שיצא באיסור אפילו חזר לתחומו באונס או בשגגה, אין לו אלא ד' אמות.

וציין המשנה ברורה לסעיף ח דלקמן, שם מתבאר שאם חזר לעירו והיא מוקפת במחיצות, דבזה כל העיר כד' אמות עבורו אף אם יצא באיסור וחזר באיסור, ויתבאר בס"ד [להלן סעיף ח]. אמנם באופן זה יש לו רק את העיר ואינו חוזר לתחום אלפיים שהיה לו בכניסת השבת.

ביאורים והערות

51. וכתב הריטב"א דאם בשעה שהועמדו כמחיצה לא ידעו שהועמדו למטרה זו ה"ז כשר, אף אם אחרי כן נודע להם שהם משמשים כמחיצה.

52. אמנם לכאורה צ"ע דאם מחיצת בני האדם היא יותר מאלפיים, א"כ שטחה הוא יותר מבית סאתיים וא"כ אין להתיר אלא אם נעשה היקף זה לדירה, כמבואר ברש"י [דף מב. ד"ה והקיפוה, ובשו"ע סי' תג ס"א], ולכאורה מחיצה זו של בנ"א לא נעשתה לדור בה רק שיכנס לתחומו. וצריך לדחוק ולפרש דמיירי במקום שיש בו בתים ובני אדם דרים בהם, וההיקף של בני האדם כלל גם את הבתים, והו"ל כמוקף לדירה אף שהוא רק לשעה, וצ"ע אם בכה"ג מיקרי מוקף לדירה.

53. המקור לזה שגם מי שיצא בשגגה דינו כיצא באונס הוא בגמרא [דף מג:] במעשה דנחמיה בריה דרב חנילאי דמשכתיה שמעתיה ולא שם לבו שיצא חוץ לתחום ודנו אותו בגמרא כיוצא שלא לדעת.

קנין הלכה

מראי מקומות

והרמ"א צייר אופנים מעין אלו במי שיצא בספינה, שאם קנה שביתה ביבשה ואח"כ עלה לספינה ע"מ לישב בה, והספינה הפליגה ויצאה מתחומו שלא מדעתו והגיעה למקום שלמטה מעשרה [שאז דינו שאסור לירד מהספינה], מ"מ אם הספינה חזרה מעצמה אל התחום הראשון, ונמצא שיצא שלא לדעת וחזר שלא לדעת חוזר לתחומו. [וכתב המג"א שאם עלה לספינה על דעת להפליג בה, הו"ל כיצא מדעת ואסור אף אם חזר שלא מדעת].

עוד כתב המג"א שאם נכנס קודם ביה"ש בספינה שהיא למטה מעשרה וקנה בה שביתה, שבכה"ג מבואר [סי' רמח ס"ג] שמותר להפליג ולצאת מחוץ לתחום, זה הוי כיצא בהיתר ודינו כיצא שלא לדעת, ואם חזרה הספינה לתחומו דינו כיצא באונס וחזר באונס, דחוזר לתחומו.

סעיף ו

סעיף זה עוסק במי שיצא מתחומו באונס ונכנס באונס למקום מוקף, שנחלקו בזה תנאים במשנה [דף מא:], ונקטו הפוסקים להקל דמותר להלך בכל ההיקף שנכנס אליו, דכולו כד' אמות [אמנם אינו רשאי לצאת מהמקום המוקף הזה].

ובעינן שיהא להיקף דין רשות היחיד, ולכן אם לא הוקף לדירה והוא יותר מבית סאתיים שדינו ככרמלית, אין הנכנס אליו רשאי להלך בכולו, דגם לענין תחומין נקטינן דהוי ככרמלית.

וכתב רע"א דהנכנס לדיר וסהר דחשיב כמוקף לדירה, היינו כשיש שם בית דירה לשומר. ובשערי תשובה הביא את דברי הנוב"י [תניינא סי' מז] שאם הכניסוהו לגן חיות שהוא מקום מוקף, שהחיות מסתובבות בו בחופשיות [לא בתוך כלובים], לא מהניא דירת השומר, כיון שאין אדם דר במקום חיות ולסטים ואין זה מוקף לדירה.

הכניסוהו לעיר שאינה מוקפת מחיצות

הראשונים נחלקו במי שהוציאוהו מתחומו והכניסוהו לעיר מוקפת מחיצות:

א. רש"י [דף מא: ד"ה הוליכוהו] ותוס' [דף מז: ד"ה דכולה] והרא"ש [פ"ד סי' י] והריטב"א והר"ן כתבו דאין להקל אלא כשהכניסוהו לעיר מוקפת מחיצות.[54]

ב. הרמב"ן [פרק ד] והריא"ז והאגודה ור"ת [בתשובה] ומהרי"ל [הובא במג"א ס"ק ו] הקלו גם בנכנס לעיר שאינה מוקפת מחיצות, והרמב"ן הוסיף שזה אף כאשר רשות הרבים מהלכת בתוך העיר, ומ"מ לענין תחומין כל העיר כד' אמות.[55]

ביאורים והערות

54. ואף שלגבי עיר ששובת בה אמרינן דכל העיר כד' אמות אף בעיר שאינה מוקפת, וכן הדין במי שהניח עירובו בעיר שאינה מוקפת מחיצות, כתב הרא"ש דהיינו דוקא משום שקנה שם שביתה, אבל לגבי עיר שנכנס בה לא מקילינן אלא במוקפת.

55. ועיין בביה"ל שציין ששיטת הרמב"ן אינה ממש כשיטת הריא"ז, דלפי הרמב"ן רק אם הכניסוהו לעיר עצמה הרי היא נחשבת לו כד' אמות [ואז יכול לילך את כולה עם עיבורה של העיר], אך אם הכניסוהו רק לעיבורה של עיר ה"ז כאילו לא נכנס. והריא"ז סובר שגם אם נכנס לעיבורה של עיר דינו כנכנס לעיר.

והחזו"א [סי' קט ס"ק יד ד"ה כתב] נקט דאפשר שאין מחלוקת בין הפוסקים בנקודה זו אלא בב' סוגי עיבור חלוקים איירו, שאם העיר עשויה כקשת, א"נ שיוצאים בתים משני קצות העיר שגם בזה דינה כקשת, הנכנס לתוך חלל הקשת כנכנס לתוך העיר, ובזה איירי המהרי"ל, ואפשר שבזה יודה הרמב"ן, משא"כ בעיבור שאין בו בתים כלל, א"נ כשיש בית היוצא מצד אחד של העיר ומותחין קו כנגדו, עיבור זה אינו נידון כתוך העיר ובזה איירי הרמב"ן, ואפשר שבזה גם הריא"ז והמהרי"ל יאסרו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: הטור ושו"ע פסקו כרש"י ותוס' דבעינן דוקא עיר מוקפת מחיצות, אך הביה"ל [ד"ה מוקפת] הסיק דאפשר שבשעת הדחק יש להקל כהרמב"ן.

<u>יצא לדעת ונכנס למקום מוקף</u>

א] הרמב"ם [פכ"ז הי"ג] והרמב"ן נוקטים שאם יצא לדעת [במזיד] ונכנס למקום מוקף, אין לו אלא ד' אמות, דדוקא כשיצא באונס ונכנס באונס למקום המוקף הקלו להחשיבו כד' אמות.

ב] והביה"ל [ד"ה אבל] הביא שהרשב"א והריטב"א ותוס' [עירובין דף כט. ד"ה והושיבו בתירוץ השני] כתבו שאפילו יצא ונכנס במזיד רשאי להלך בכל ההיקף כד' אמות.

ומ"מ להלכה כתב הביה"ל להחמיר כדעת הרמב"ם הואיל והרבה ראשונים קיימי כוותיה כמבואר בב"י, ובפרט שהרשב"א עצמו [עבודת הקודש] כתב להחמיר כהרמב"ם.

<u>סעיף ז</u>

מקור הדינים שבשו"ע בספינה שיצאה מחוץ לתחום הוא במשנה דף מא: ובסוגיית הגמרא דף מב.[55]

ועיי"ש דנחלקו התנאים בדינים אלו: ר"ג וראב"ע סוברים שאם יצא באונס ונכנס באונס להיקף אחר [דיר וסהר] מותר להלך את כל ההיקף הזה, דחשיב לגביו כד' אמות, וכ"ש שאם הוא בספינה רשאי להלוך את כולה. ור' יהושע ור"ע סוברים שאף כשהוא בתוך ההיקף אין לו אלא ד' אמות.

ונחלקו האמוראים בפסק ההלכה, רב סבר שהלכה כר"ג בכל גווני, ושמואל סבר שהלכה כמותו רק בספינה, ולא כשנתנוהו בהיקף אחר.

בטעמו של שמואל שחילק בין ספינה לבין דיר וסהר, והיקל בספינה, נחלקו האמוראים, רבה נקט שהוא משום ששבת באויר מחיצות מבעוד יום, והיינו שכבר מבעו"י שהה בספינה הזו, ור"ז סבר שהטעם הוא משום שהספינה מהלכת כל העת, ולא שייך לאסור עליו לצאת מד' אמותיו, משום שאינו קונה כלל ד' אמות, שבכל פסיעה שפוסע עוקרתו הספינה לד' אמות אחרות.

ונמצא שנאמרו בגמרא ג' סברות חלוקות להיתר:

א. דעת רב שאפילו נתנוהו בהיקף אחר שלא בספינה, יש לו את כל ההיקף.
ב. דעת רבה בדעת שמואל שלא פסק בדיר וסהר להיתר, רק בספינה, הואיל ושבת באויר מחיצות.
ג. דעת ר' זירא שבספינה מהלכת לא שייך כלל לקנות ד' אמות, וכנ"ל, וממילא לא שייך לאסור עליו לילך חוץ מד' אמות.

ונקטו הפוסקים את כל ג' הסברות האלו להלכה.

א] ולכן נקטינן את עיקר דינו של ר"ג וראב"ע שאם הוציאוהו באונס ונתנוהו באונס בהיקף אחר [דיר וסהר] מהלך את כל ההיקף כד' אמות, ונתבאר דין זה לעיל [סעיף ו].

ב] השו"ע [סעיף זה] כתב דמי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות, ונחלקו הפוסקים בביאור

ביאורים והערות

55. ולפי מה שפסק בשו"ע [לעיל סי' תד] שלענין תחומין דרבנן כגון בימים ובנהרות נקטינן דאין תחומין למעלה מעשרה, צ"ל דסעיף זה מיירי באופן שהספינה עמדה למטה מעשרה, ולכן קנה שביתה ביבשה מתחת לספינה, וכן מה שדנו אם יכול להלך בתוך הספינה מיירי בשעה שהספינה בתוך עשרה.

דברי השו"ע:

א. המג"א [ס"ק ז, הובאו דבריו בביה"ל ד"ה הואיל] פירש דמיירי שהפליג באיסור, כגון שנכנס לספינה בזמן ביה"ש וקנה בה שביתה, וחזר ליבשה, ואח"כ נכנס בשבת על דעת שתפליג ותצא מחוץ לתחום, ובכה"ג לא קיים ההיתר של ר"ג וראב"ע, שהרי יצא לדעת,[56] ומ"מ קיימת הסברא דאם שבת באויר המחיצות מבעוד יום מותר להלך את כל הספינה.[57]

ב. המשנה ברורה [ס"ק כח] הביא את דברי המאמר מרדכי והגר"א שביארו את הציור של השו"ע באופן שיצא שלא לדעת, כגון שנכנס בספינה מע"ש על דעת שלא להפליג בה והרוח הוציאה את הספינה מחוץ לתחום, דבכה"ג כיון שיצא שלא לדעת והוא נמצא בתוך מחיצות הספינה רשאי להלך את כל הספינה. ולפי ביאור זה, לשון השו"ע שכתב "הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום" אינו בדוקא, אלא כל שהוא נמצא עכשיו בתוך מחיצות שרי להלך בכל המקום.

ג. וכן פסק השו"ע את הטעם של ר' זירא, שאם הספינה מהלכת שרי להלך את כולה אף אם אין לה מחיצות, כיון שאינו קונה ד' אמות כלל.

שבת בספינה למטה מעשרה ויצאה מהתחום והיא למעלה מעשרה, הסתפק החזו"א [סי' קט ס"ק יח ד"ה מג א] אם מותר לירד לתוך י', או שנמצא שמכנים את עצמו אל מחוץ לתחומו, וכתב שמדברי המשנה ברורה [ס"ק כו] שהעמיד דמיירי בתוך עשרה, משמע שסובר שאם היתה למעלה מעשרה מותר לירד אל תוך עשרה, ועיין בשונה הלכות [ס"ח] שהחזו"א נשאר בצ"ע.

<u>ספינה שאין לה דפנות עשרה</u>

בהא דמבואר בשו"ע שאם נפחתו דפני הספינה אין דינה כרשות היחיד, עיין מג"א [ס"ק י] שדן דלכאורה היה מקום לומר בזה גוד אחית מחיצתא, עכ"פ לענין שעל גבי הספינה ייחשב רה"י, ואין בזה חסרון של מחיצה שבוקעין בה דגים, דבקיעת דגים לא שמה בקיעה.

אמנם גם בסי' שנה [ס"א] לא נקטו כן, עיי"ש שנקטו בפשיטות שגזוזטרא שעל פני המים אינה נחשבת רה"י אלא אם חלון הבית פתוח אליה והויא חורי רה"י, ומבואר שאין כאן דין רה"י מדין גוד אחית, וציין המג"א גם לתוס' [שבת דף קא. ד"ה וזרק] ולרש"י [עירובין דף לג. ד"ה וסבר].

<u>ספינה שאין לה דפנות עשרה ויש בה כדי לחקוק ולהשלים לעשרה</u>

כתב הרמ"א דאף כשאין בדפנות הספינה עשרה, מ"מ אם יש בקרקעיתה עובי כדי לחקוק ולהשלים לעשרה ה"ז מותר כדין

ביאורים והערות

56. והיינו לדעת השו"ע [סי' רמח ס"ג] שפסק כתוס' והרא"ש [דף מג.] שאין היתר להפליג בשבת אא"כ נכנס קודם ביה"ש בספינה ולא יצא ממנה, והטעם משום הגזירה דאין שטין בשבת שמא יתקן חבית של שייטין, וכל שההפלגה היא באיסור, ה"ז כיצא לדעת אף שאין זה איסור תחומין. אך לפי פסק הרמ"א [שם] שנקט כשיטת הר"ן והריב"ש דכל ששהה בזמן ביה"ש בספינה, רשאי לירד ממנה ולחזור ולעלות עליה בשבת אף שהספינה מפליגה בשבת, ולא גזרו בכה"ג דנראה כשט, לשיטתו נמצא שיצא מהתחום בהיתר, ודינו כיצא באונס, כך כתב המג"א [סוס"ק ז] בשם הג"א, דיצא בהיתר דינו כיצא באונס, וממילא כל שנכנס בהיתר או באונס להיקף מחיצות אחר, יש לו את כל ההיקף אף שלא שבת באויר אותן מחיצות מבעוד יום.

57. ואם נפחתו דפני ספינה אינו רשאי להלך אלא בד' אמות [והיינו כשהספינה עומדת והיא למטה מעשרה], וכן אסור לצאת מספינה לספינה, כיון שהספינה הראשונה היא הד' אמות שלו ואסור לצאת מהן.

קנין הלכה

מראי מקומות

מחיצות עשרה, דחוקקין להשלים, ומקורו באור זרוע [הלכות ערב שבת סי' ג]. והמג"א [ס"ק יא] התקשה במאי איירי, ופירש בתחילה [כן הוא במחה"ש] שמדובר בספינה קטנה שאינה רה"י הצמודה לספינה גדולה שהיא רשות היחיד, וע"י החקיקה בדפנות הספינה הגדולה שהיא רה"י, נחשבת גם הספינה הקטנה לרה"י, אך הקשה המג"א דהא לא קיי"ל כר"מ דס"ל חוקקין להשלים. [והאו"ז עצמו כתב דנראה שהלכה כר"מ דחוקקין להשלים, ואח"כ חזר ופקפק בזה]. ובביאור הגר"א [ס"ק טו] כתב שהרמ"א סובר שלענין ים שהוא כרמלית דרבנן קיי"ל כר"מ דחוקקין. וכעין זה כתב הא"ר שלענין תחומין נקט הרמ"א להקל כר' מאיר דחוקקין להשלים, אף שבדיני מחיצות לא קיי"ל כר"מ.

אמנם הגר"א שם תמה דלפי מש"כ תוס' [שבת דף ז: ד"ה והלכה] שר"מ לא אמר דחוקקין אלא אם יש במקום אחד עשרה, ולא בכה"ג שאין כאן עשרה כלל.

והגר"א עצמו כתב דא"צ בזה לדין חוקקין להשלים, אלא הוי רה"י מעיקר הדין וכדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה דמצטרפין לעשרה, וה"נ קרקעית הספינה דמיא לגידוד חמשה והוי כמו תל גבוה ה' טפחים שהקיפוהו במחיצה גבוהה ה' טפחים, דהוי רה"י, וכך כתב הגר"ז בדעת המג"א, וכן הביא המשנה ברורה [ס"ק לה].

<u>סעיף ח</u>

בשו"ע הובא דין שחידש המהר"ם מרוטנבורג [הובא ברא"ש ובמרדכי ריש פרק ד] שאף אם יצא באיסור וחזר באיסור, מ"מ כיון שהוא נמצא כעת במקום ששבת בו בבין השמשות, יש לו את כל המקום כד' אמות. [אמנם אין לו תחום אלפיים סביב המקום הזה, שהואיל ויצא באיסור איבד את תחומו].

וכתב הרמ"א שאם חזר לעירו אין להקל אלא כשהעיר מוקפת במחיצות, אך אם אינה מוקפת מחיצות אין לו בה אלא ד' אמות. והביה"ל [ד"ה אם] הביא שהבית מאיר פקפק בדברי הרמ"א, דבראש"ש ובמרדכי לא נזכר תנאי זה שתהא העיר מוקפת במחיצות, והרמ"א למד כן מדלעיל [ס"ו] בנתנוהו בעיר אחרת, שכתבו הראשונים דבעינן שתהא אותה העיר מוקפת מחיצות. אך הב"מ כתב דיש לחלק, דכיון שטעם ההיתר בנ"ד שחוזר למקומו הוא משום ששבת שם, א"כ מסתבר דכשם שהשובת בעיר כולה כד' אמות לגביה אף כשאינה מוקפת מחיצות, ה"נ י"ל לענין חידושו של המהר"ם בחוזר למקומו, דלא בעינן מחיצות.

ובעיקר דין זה של המהר"ם כתב הב"מ שברמב"ם [פכ"ז הי"ג] משמע שחולק וסובר דכל שיצא או חזר באיסור אין לו אלא ד' אמות, ולא מהניא בזה הסברא ששבת באויר המחיצות. אמנם כתב הביה"ל דיש להקל בזה הואיל ולפי הרשב"א והריטב"א [המובאים בביה"ל סוף ד"ה אבל] כל מקום מחיצות נידון לגביו כד' אמות, ואפילו יצא במזיד ונכנם לדיר וסבר שלא שבת באוירם מבעו"י יש לו את כל ההיקף כד' אמות, לכן יש לסמוך ולהקל בחוזר לעירו המוקפת במחיצות.

[אמנם עיין בביה"ל לגבי חוזר לעירו שאינה מוקפת מחיצות, שטוען הב"מ דלפי המהר"ם והרא"ש נראה דשרי, שהרי לגבי זה אין לנו צירוף שיטת הרשב"א הנ"ל, וא"כ אפשר שיש לחוש לשיטת הרמב"ם, עכ"פ לענין החוזר לעירו שאינה מוקפת מחיצות].

והחזו"א [סי' קט ס"ק י] כתב דדוקא כשחזר למקום מוקף מחיצות אמרינן דיש לו את כל ההיקף, אך בלי היקף מחיצות אין לו אלא ד' אמות, ואף אם חזר לעירו. דאף שהשובת בעיר אמרינן דכל העיר עבורו כד' אמות ויש לו אלפיים אמה מחוץ לעיר, כל זה מדיני קניית התחום, אבל אדם זה שיצא באיסור או חזר באיסור איבד את תחומו, ורק מכח דיני רשות היחיד אתינן עלה, שהואיל ושבת באויר המחיצות האלו, לכך כל ההיקף עבורו כד' אמות, ולכן רק במקום מוקף נאמר דין זה שיש לו את כל ההיקף.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ט

מקור הדין הוא בגמרא דף מא:, ומתבארים מהגמרא ומהפוסקים כמה אופנים שונים:

א] **<u>פירות שיצאו מתחומם ע"י הבעלים באיסור וחזרו באיסור</u>**

א. הפירות לא הפסידו את תחומם כיון שאנוסים הם, ולכן יש להם את כל העיר כד' אמות וגם תחום אלפיים מחוץ לעיר.

ב. ואף שהבעלים שיצאו באיסור הפסידו את תחומם, הפירות אינם נגררים אחרי הבעלים.

ג. ואף שבנכרי שהביא פירות מחוץ לתחום עבור ישראל אסורים הם לאותו ישראל, הכא מותרים הפירות לישראל שהובאו לצורכו, כיון שחזרו לתחומן הראשון.

ד. ולענין האדם שעשה את האיסור והביא את הפירות לתחומם נחלקו הראשונים, והובאה המחלוקת בביה"ל [ד"ה שהחזירם]:
בריטב"א מפורש שהפירות מותרים גם לו עצמו, וכן משמע ברמב"ן וברשב"א, והיינו דס"ל שאף לגבי האדם עצמו אמרינן את הסברא הנ"ל דכיון שהפירות חזרו למקומן לכן אין בזה איסורי תחומין, וכן לא קנסו בו משום מעשה שבת [וכדלקמן].

<u>למה אין כאן קנס דמעשה שבת</u>

הקשו התום' למה אין בזה קנס דמעשה שבת כדמצינו שהמבשל בשבת אסור לאוכלו, וה"נ נימא דיאסרו הפירות האלו באכילה, ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א. תום' תירצו דהמבשל עבר איסור דאורייתא ולכן קנסוהו, משא"כ בתחומין שלא עבר אלא איסור דרבנן. והקשה המג"א והא במשנה [פ"ב תרומות] איתא שגם בדרבנן קנסו במזיד כגון במעשר או מטביל כלים בשבת. וכתב המג"א לתרץ שבדרבנן יש לחלק בין היכי שיש לו פירות אחרים, שבזה קנסו, ובזה איירי המשנה דמעשר בשבת, ובין היכי שאין לו פירות אחרים, שבזה לא קנסו. [חילוק זה מבואר בגמרא ביצה (דף יז:) לענין מי שלא הניח עירוב תבשילין ועבר ובישל מיו"ט לשבת]. אלא שדברי המג"א דחוקים, דלפי זה צריך להעמיד את הדין של פירות שיצאו וחזרו באופן שאין לו פירות אחרים, אך אם יש לו פירות אחרים אסור, וזה דוחק.

ב. הריטב"א [דף מג] תירץ ע"פ רבינו יונה הסובר שקנס של מעשה שבת נאמר רק כאשר המעשה האסור שינה ותיקן את גוף החפץ כגון בבישול, אך בתחומין אין שינוי בגוף האהל ואין בזה בגדר "מעשה שבת", ולכן אינו אסור כלל מדין מעשה שבת. והובאו דבריו בהגהת נתיב חיים על המג"א.

ג. והרמב"ן כתב דאין כאן קנס של מעשה שבת כיון שאינו נהנה כלל מהאיסור, שהרי הפירות היו עמו בבית ויצאו וחזרו ונמצא שלא באו לידו באיסור שבת. וכסברא זו כתבו גם החמד משה והמאמר מרדכי, [משא"כ במעשר פירות ובמטביל כלים שלולי האיסור לא היו הפירות והכלים ראויים לשימוש], והובאו דברי המאמ"ר והח"מ האלו שהן כדברי הרמב"ן בביה"ל [ד"ה מאי].

ב] **<u>פירות שיצאו מחוץ לתחום בשוגג</u>**

כתב השו"ע דפירות שיצאו מחוץ לתחומם ע"י אדם שהוציאם בשוגג [ולא הוחזרו הפירות לתחומם] מותרים לאכלם ואסור לטלטלם חוץ לד' אמות.

בדין זה נחלקו תנאים [דף מא:] ופסקו:

קנין הלכה

מראי מקומות

א. האיסור לטלטל מחוץ לד' אמות פשוט הוא, דאף דהפירות כאנוסים, מ"מ גם אדם שיצא באונס מתחומו אין לו אלא ד' אמות.

ב. בענין ההיתר לאכול את הפירות האלו במקום בו הם נמצאים, כתב רש"י דהיינו לאדם שהניח עירוב תחומין, ויכול להגיע לפירות האלו או לבני עיר הסמוכה למקום בו נמצאים הפירות כעת.

ונחלקו האחרונים בביאור דבריו:

א) המהרש"א נקט דלפי רש"י אסורים הפירות באכילה לזה שהוציאם, דלא עדיף מנכרי שהביא עבור ישראל דאסור לזה שהובא בשבילו, ולכן הוצרך לכתוב את הציורים הנ"ל.

ב) אמנם התו"ש נקט שאין הכרח לפרש כן ברש"י, די"ל שרש"י מתיר גם לזה שהוציאם, ומה שכתב שמותר לאנשים אחרים הוא משום שלשון הברייתא יֵאכלו מורה שהכוונה לאחרים. [והברייתא נקטה כן לומר שבמזיד לא יאכלו גם לאחרים]. וכן נקט בשער הציון [ס"ק לט] והביא דכן דעת הריטב"א.[58]

<u>פירות שיצאו מחוץ לתחומו במזיד</u>

א] מבואר בברייתא שבזה לכו"ע אסורים הפירות באכילה. ונחלקו הראשונים:

א. דעת הרא"ש שאסורים באכילה לכל אחד, אף לזה שלא הובאו בשבילו, דכיון שנעשה איסור ע"י ישראל קנסו טפי, וכ"כ הריטב"א.

ב. והמרדכי בשם המהר"ם התיר לפי שלא הובאו בשבילו. והשו"ע כתב בסתמא את דעת האוסרים, וכתב דעת המרדכי בשם יש מי שאומר.

ב] וכן פשוט דאסור להוציא את הפירות מד' אמותיהן.

ג] ואם הובאו הפירות לעיר מוקפת במחיצות [שלא ישבתו בה], כתב המהרש"ל [יש"ש ביצה פ"ג סי' ט] שמותר לטלטלן בכל ההיקף, דאף שהאדם הכניסם במזיד מ"מ הפירות אנוסים הם, וכ"כ המאמר מרדכי והתו"ש והבית מאיר. [ודלא כט"ז שביאר בדעת הטור, דהכא שלא חזרו למקומן, לא אמרינן כהך סברא דאנוסים הם, ואין לטלטלן אלא בד' אמות].

ד] ולענין אם הפירות האלו האסורים באכילה לכל אדם הוו מוקצה, עיין בט"ז [ס"ק ט] שהאריך להתיר, וכתב הטעם הואיל ובין השמשות היו הפירות בתוך תחומן.[59] ובשם המג"א [סי' תקטו] כתב הא"ר שהטעם שהפירות אינם מוקצה הוא משום שאם הוחזרו למקומם הרי הם מותרים, [והיינו שאין כאן איסור בחפצא של הפירות, רק מסיבה חיצונית שאינן במקומן], והובאו הדברים בשעה"צ [ס"ק מ].

<u>סימן תו</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף מא:, ומבואר בגמרא שהתירו לו לצאת מד' אמותיו משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה

ביאורים והערות

58. ועיין בריטב"א שכתב שביצאו במזיד אסורים לכל אדם, דכיון שנעשה איסור ע"י ישראל, קנסינן טפי מנכרי שהביא עבור ישראל, שלא אסרו אלא לזה שהובא עבורו, אך בשוגג שרי גם לזה שהוציא בעצמו. ומבואר שישראל שוגג קיל טפי מנכרי שהביא עבור ישראל [ואולי שם גזרינן שמא יאמר לו].

59. והא"ר הקשה ע"ז דסו"ס כעת נאסרו באכילה, ומבואר [בסימן תקטו] דכל שאסורים באכילה אסורים בטלטול. ותירץ דכיון שאיסור האכילה הוא רק מחמת קנס לכן אינו מוקצה [וצ"ב].

שבתורה. וכתב הקרית ספר שאם יצא מחוץ לתחום יב מיל, שמעתה אסור מן התורה לצאת מחוץ לד' אמותיו, לא התירו אף שנצרך לנקביו, דכבוד הבריות דוחה בקום עשה רק איסור דרבנן [ולאו דלא תסור], אך לא איסור תורה.[60]

כתב התוספת שבת דה"ה אם מצא מקום צנוע בתוך ד' אמות של תחומו הקודם רשאי להיכנס לתחומו, דאמרינן בזה דהבלעת תחומין מילתא היא, וכעי"ז כתב גם לעיל [סי תה ס"ה], והובא במשנה ברורה [ס"ק ד].

עיין בביה"ל [ד"ה שאם] שהסתפק באופן שיודע שאם ילך לצד תחומו הקודם ימצא מקום צנוע רק במרחק גדול, אך אז יחזור לתחומו, ואם ילך לשאר רוחות ימצא מקום צנוע במקום קרוב יותר, האם מחויב לילך למקום הקרוב יותר, וכתב שמלשון הרא"ש משמע שמותר, וסיים בצ"ע.

<u>יצא באיסור</u>

מי שיצא מתחומו באיסור, גם הוא הותר לצאת מד' אמותיו משום כבוד הבריות, אך אצלו לא יאמר הדין שאם הגיע עד תחומו חוזר לתחומו הראשון, אלא דינו כיצא לדעת וחזר שלא לדעת שאין לו אלא ד' אמות, וכן כתב המג"א [ס"ק ב].
ואם חזר למקום המוקף בו שבת מערב שבת, א"נ לעירו המוקפת מחיצות, דינו כאמור לעיל [סי' תה ס"ח] שמהלך את כל ההיקף כד' אמות.

<u>האם מותר לצאת מד' אמותיו מפני החמה או הגשמים</u>

כתב האור זרוע [הלכות ערב שבת פ"ב אות ו] דנראה שמותר לצאת מד' אמותיו מפני החמה ששורפתו כגון בתקופת תמוז או מפני הגשמים, ק"ו מסוכה, דאם בסוכה שמחוייב לאכול בה התירו לפנות מפני החמה והגשמים, כ"ש בתחומין, וכן פסק הרמ"א [סימן תד ס"א].[61]

<u>סימן תז</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדין הוא במשנה ר"ה דף כג: בענין היוצא מתחומו ברשות, כגון להעיד עדות החודש [שמחללין על זה את השבת כמבואר שם בגמרא] או להציל, דבראשונה לא היו זזים משם כל היום, והתקין ר"ג הזקן שיהיו מהלכין אלפיים אמה לכל רוח.

וכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [שש"כ פרק מ הערה קסט] דמסתבר שלא התיר ר"ג לילך אלפיים אמה אלא משום שאיסור תחומין הוא מדרבנן, ולפי"ז כתב שאם מקום ההצלה מרוחק מביתו יא מיל ומחצה, לא יהא לו היתר לילך אלפיים אמה ולצאת מתחום יב מיל שלו שבזה הוא עובר איסור תורה, אמנם לענין מעשה כתב דכיון שהרבה ראשונים סוברים שתחומין דרבנן אף ביב מיל, וגם להרמב"ם אין איסור תחומין ד"ת אלא ברשות הרבים ולא בכרמלית, לכן יש להקל.[62]

ביאורים והערות

60. ולפי תוס' ישנים [יומא דף סח] שהאיסור מן התורה הוא רק כשמתרחק מתחומו הראשון, אך אם חוזר לכיוון תחומו הראשון אינו אסור אלא מדרבנן, מסתבר שבתחומין דיב מיל יהא מותר לילך לכיוון תחומו הקודם.

61. לכאורה הראיה מסוכה צ"ב, דבסוכה הטעם דמצטער פטור הוא משום שאינו בגדר תשבו כעין תדורו, ואין זה דין של דחיית מצות סוכה מפני הצער, ואיך נלמד מזה לדחות איסור תחום ד"א משום הצער.

62. ויש להוסיף עוד שלפי הרמב"ן אין איסור תחומין דאורייתא אלא כשהלך את כל היב מיל באיסור, אך אם הלך להציל אין המרחק

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מנחת שלמה ח"א סי' טו] שמסתימת דברי הגמרא והראשונים משמע שנתנו אלפיים אמה לכל רוח גם לבגדים שהוא לבוש בהם, דלא מצינו שיצריכו לצמצם לבושו, [ואף שבעלמא אין בגדים נטפלים לאדם לענין דיני תחומין, שהרי השואל חלוק מחבירו באמצע שבת אסור לילך כשהוא לבוש בחלוק אלא לפי תחומו של בעל החלוק], וחזינן שכאשר תיקנו שיש לו אלפיים אמה לכל רוח תיקנו זאת גם לגבי בגדיו. והסתפק הגרשז"א זצ"ל אם היתר זה נאמר באופן כללי, גם על כל חפציו, שכולם יהיו נגררים בתר הבעלים.

<u>האם כל העיר נחשבת לו כד' אמות</u>

כתב המגיד משנה שבאופן שהגיע ברשות לעיר דינו כד אמות כאילו שבת בה בביה"ש ויש לו את כל העיר ואלפיים אמה חוצה לה, וזה אף בעיר שאינה מוקפת מחיצות, והובאו הדברים במשנה ברורה [ס"ק ד].

אמנם הוסיף השעה"צ דמוכח בהגר"א דהא דחשבינן ליה כאילו שבת בעיר היינו רק אם לצורך ההצלה או המצוה הוצרך להגיע אל העיר, אבל אם מקום ההצלה היה מחוץ לעיר בתוך אלפיים אמה, אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח, ואם כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, דלגביו לא אמרינן שכל העיר כד' אמות.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין של הבלעת התחומין הוא בגמרא דף מד:, ושם נחלקו אמוראים בדין זה וקיי"ל כרב שימי.

ועיי"ש בפירוש רש"י שהביא תרי לישני בביאור דברי רב שימי:

א] ללישנא קמא רב שימי סובר שכאשר התחומין נבלעים זה בזה יכול לחזור ולהלוך עד תחומו, אך כשיגיע לתחומו בטל ממנו התחום החדש שנתנו לו אלפיים אמה לכל רוח, ואין לו אלא תחומו הראשון, [ורבה חלק וסבר שאינו יכול לחזור לתחומו הראשון].

ב] ללישנא בתרא רב שימי סובר שאם התחומים מובלעים זה בזה יש לו את שני התחומין, ומותר לילך אלפיים אמה לכל רוח ממקום ההצלה, וכן מותר לו להכנס לתחומו הראשון ולילך אלפיים אמה לכל רוח מביתו.

אמנם כתב רש"י [דף מד: ד"ה ולא שני לך] שלשון ראשון נראה עיקר, וכן כתבו רבינו יהונתן והריטב"א ורבינו ירוחם, דאחרי שחזר לתחומו הראשון בטלה ממנו הקולא שהקלו ליתן לו אלפיים לכל רוח ממקום ההצלה.

<u>האם מחוייב להגיע לתחומו הראשון</u>

מלשון הריטב"א [דף מב:] משמע שאינו מחוייב לחזור לתחומו הראשון, אלא אם ירצה יכול להשאר בתחום אלפיים שנתנו לו במקום ההצלה. וכן כתבו בספר גאון יעקב ובשעה"צ [ס"ק ד], ודלא כדמשמע באליהו רבא.

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין של החזרה לביתם בכלי זיינם הוא בגמ' דף מה., והובא בגמ' שבראשונה היו משאירים את כלי זיינם בבית הסמוך לחומה,[63] ופעם אחת הכירו בהם אויבים ורדפו אחריהם, ולכן התקינו שיהיו חוזרים למקומם בכלי זיינם.

ביאורים והערות

שהלך להציל נמנה כלל לענין איסור תורה, וא"כ אינו אסור אלא מדרבנן וא"ש שהתקין ר"ג ליתן לו אלפיים אמה לכל רוח.

63. ולא התפרש בגמרא למה היה היתר לילך בכלי זיינם עד הבית הסמוך לחומה, ולמה לא ישאירו את כלי זיינם במקום המלחמה, כאשר ניצחו את הגויים. וי"ל דלזה מהני הטעם של הרמב"ם [המובא להלן] דא"כ נמצאת מכשילן לעתיד לבוא. והטעם המובא בגמרא הוא להא דהתירו לחזור עם כלי זיינם עד בתיהם ולא השאירו אותם בבית הסמוך לחומה, א"נ י"ל דאף כשניצחו ישראל מ"מ סכנה הוא להשאיר את כלי הזיין במקום המלחמה ולחזור ללא כלי זיין.

קנין הלכה

מראי מקומות

והרמב"ם [פ"ב הל' שבת הל' כג] כתב שהטעם שחוזרין בכלי זיינם למקומן הוא כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא, והיינו שאם היו מחייבים את אנשי ההצלה להשאיר את כלי זיינם במקום המלחמה [לאחר שניצחו בה], יש לחוש בפעם אחרת שלא יצאו להציל.

סימן תח

סעיף א

בגמרא דף יז: איתא תני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. והקשה הרי"ף [דף ה. בדפי הרי"ף] דהא אין עירובי תחומין אלא לענין תחום אלפיים אמה, ואנן קיי"ל כרבנן שתחום אלפיים אינו מן התורה, [ודלא כר"ע הסובר שתחום אלפיים הוא מן התורה], וא"כ איך יתכן לומר דלוקין על עירוב תחומין מן התורה.

והרמב"ן בחידושיו [דף יז:] כתב לתמוה גם מסברא, דאף אליבא דר"ע דס"ל תחומין דאורייתא מ"מ לא מסתבר שעירוב ע"י הנחת פת יועיל מן התורה, דעירוב זה דומה לעירוב תבשילין ולעירוב חצירות שהן מדבריהם. והוסיף דבשלמא אם מערב ברגליו אפשר שמועיל מן התורה, משום שהוא קונה בזמן בין השמשות שביתה במקום רגליו וכאן הוא מקומו, אך איך יועיל עירוב פת לפי ר"ע.[64]

וכתב הרמב"ן דצ"ל דלמאן דס"ל תחומין דאורייתא העירוב הוא הלכה למשה מסיני, או שחכמים סבורים דכיון שדעתו על המקום הזה [שבו הניח את העירוב] ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו.

ומעתה כתב הרמב"ן דה"נ לדידן אם ננקוט שחכמים סוברים שתחומין דיב מיל הם מדאורייתא יכול להניח עירוב בסוף יב מיל ויכול לילך יב מיל נוספים. ואחרי שתיקנו חכמים שאין לצאת מחוץ לאלפיים, מעתה עירוב התחומין מתייחס לתחום אלפיים שהוא מדרבנן.

מי שהניח עירוב תחומין במרחק יותר מאלפיים מביתו

בדין מי שהניח עירוב תחומין במרחק יותר מאלפיים מביתו יש שני אופנים:

א] אם הוא דר בבית מבודד מחוץ לעיבורה של עיר, ונמצא שם בזמן ביה"ש, או שהוא נמצא בין השמשות בתוך היקף מחיצות מחוץ לעיר, והניח עירוב תחומין במרחק יותר מאלפיים מביתו או מההיקף, בכה"ג איתא במשנה [דף ס.] דלא קנה עירובו, והטעם משום שהוא נמצא בזמן בין השמשות מחוץ לתחום עירובו, ואינו יכול לילך אל מקום העירוב.

ונחלקו הראשונים בציור הנ"ל אם קנה שביתה ותחום אלפיים מההיקף בו הוא נמצא:

א. דעת רש"י [דף ס. ד"ה מותר לביתו] שקונה שביתה בביתו ויש לו אלפיים אמה לכל רוח, וכן דעת הרמב"ם [פ"ו הלכות עירובין ה"ה].

ב. המ"מ [שם] הביא מהרשב"א [בספרו הארוך, וכן הוא בתשובות הרשב"א החדשות מכת"י הוצאת מ"י סי' לא] שלא קנה שום תחום ולא יזוז ממקומו. [וכתב זאת הרשב"א אף כשהוא בתוך העיר, כל שהניח עירובו אלפיים אמה מקצה העיר והוא נמצא באמצע העיר].[65]

ביאורים והערות

64. והביא הרמב"ן ראיה שר"ע מודה בעירוב פת מהמשנה [דף סא.], דר"ע אומר שאין לו ממקום עירובו אלא אלפיים אמה.

65. אמנם בשם הרשב"א [בחידושיו] הביא המ"מ שכתב כשיטת רש"י והרמב"ם שקנה שביתה בביתו ויש לו תחום אלפיים כשאר מי שקנה שביתה בביתו. וכתב המ"מ שכן עיקר לדינא.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב] אם הוא דר בעיר במרחק אלף אמה מקצה העיר והניח עירובו מחוץ לעיר במרחק תשע מאות אמה מקצה העיר, נחלקו בזה הראשונים:

א. דעת הרמב"ם [פ"ו עירובין ה"ד] דיש לו אלפיים אמה מתחום עירובו, ואינו יכול לילך מביתו בתוך העיר אלא עד מקום שכלתה מדתו בתוך העיר.

ב. דעת רש"י [דף לח: ד"ה מערב] ותוס' [דף ס: ד"ה אין] והגהות מיימוניות [דפוס קושטא פכ"ז הלכות שבת ה"ז] בשם הסמ"ק והטור, דאם לן בעירו נותנים לו את כל העיר בנוסף לתחום אלפיים לכל רוח מעירובו, ויכול לילך לכל מקום בעירו, אך אינו יכול לצאת מהעיר אם הוא מעבר לתחום אלפיים מעירובו.

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כהרמב"ם, והרמ"א כתב את דעת המקילים. ודעת הא"ר והב"מ להחמיר כהשו"ע הואיל וכן דעת הרבה ראשונים, וכן נראה מהשעה"צ [סוס"ק יא] ומהביה"ל [סוד"ה רחוק] שהביא את דברי הא"ר והב"מ שהחמירו, אך הוסיף דאין למחות ביד המקילים מאחר שכן פסק הרמ"א והביאו כמה אחרונים את פסק הרמ"א.

והחזו"א [סי' קט ס"ק טז ד"ה מיהו וד"ה וגם] כתב דכיון שמלשון הגמ' [דף ס: ודף לח:] משמע יותר כרש"י וסיעתו, וכן פסק הרמ"א, יש להקל כך, וכן כתב [סי' קי סוס"ק טו] בדינים העולים.

פרטיי הדינים של נידון זה של לן בעיר יבואו להלן.

ג] אדם שביתו באמצע העיר והניח עירובו במרחק קרוב לאלפיים אמה מהעיר, ונמצא שביתו מרוחק מעירובו יותר מאלפיים.

א. לדעת הרמ"א שהיקל במקרה שלן בעירו דנותנין לו את כל העיר כד' אמות וגם את תחום עירובו, ה"נ יש לו את כל העיר וגם את תחום עירובו.

ב. ולדעת השו"ע שהחמיר כהשיטות שאינן סוברות את הקולא של לן בעירו, יש לדון אם העירוב חל במקרה שאדם שהה בזמן ביה"ש בביתו מחוץ לתחום עירובו, ונחלקו בזה הפוסקים:

(א) בספר תוספת שבת ובספר שולחן עצי שיטים[66]כתבו [וכן נקט גם הביה"ל ד"ה רחוק בדעת המג"א], שאף אם בזמן ביה"ש שהה האדם בביתו, מ"מ חל עירובו ויש לו אלפיים אמה מעירובו לכל רוח, ונמצא שהאדם הוא מחוץ לתחום עירובו, ומ"מ הקלו עליו לילך מביתו עד מקום עירובו אף שהוא יותר מאלפיים, דכל זמן שלא הגיע אל מקום העירוב הקלו לדון את מחצית העיר שמביתו לכיוון עירובו כד' אמות.[67] אך אם הלך אל מקום עירובו שוב אינו יכול לחזור לביתו אשר הוא מחוץ לתחום עירובו.

(ב) בספר עולת שבת, וכן דעת המג"א לפי המאמר מרדכי והבית מאיר והמחצית השקל, שלא היקל לדעת השו"ע אלא כשהיה בזמן ביה"ש בתוך תחום עירובו, והיינו שלא שהה בביתו אלא בבית אחר שבתוך אלפיים אמה מעירובו, אך אם לא שהה שם לא חל העירוב כלל.

וכבר נחלקו בזה הראשונים, שברמב"ם [פ"ו מעירובין הי"א] איתא דעיקר החסרון של עירוב שהונח מחוץ לאלפיים

ביאורים והערות

66. חיבור על השו"ע של בעל מרכבת המשנה.

67. אך כתב הא"ר שאסור לו ללכת מביתו לצד האחר של העיר אפילו אמה אחת, והובאו דבריו במשנה ברורה [ס"ק ז]. ובשעה"צ [ס"ק ה] פקפק על זה דאולי כל זמן שלא הלך אל מקום עירובו ואנו דנים את מחצית העיר כד' אמות, אולי קולא זו חלה על כל העיר, דכולה חשיבא כעת כד' אמות ורק אחר שהלך אל מקום עירובו שוב אין העיר כד' אמות. וכתב שמלשון השו"ע משמע כהא"ר, וסיים דמ"מ צ"ע בדין זה.

הוא משום שאין האדם יכול להגיע אל עירובו, ולמד מזה המג"א שאם הניחו בתוך אלפים של העיר מהני, משום שיכול להגיע אל תחום עירוב ע"י שאנו מחשיבים את העיר כד' אמות ומודדים מחוצה לה תחום אלפיים. והסכים הביה"ל [ד"ה רחוק] עם פירוש זה של המג"א ברמב"ם.[68]

ובשו"ת הרשב"א [מכתב יד, הוצאת מ"י סי' לא] נקט שבכה"ג לא חל עירובו כלל, כיון שהאדם נמצא מחוץ לתחום עירובו.

ודעת הביה"ל להקל בזה כהרמב"ם והתו"ש ושאר האחרונים, דאל"כ נמצא שהדר באמצע עיר גדולה שיש בה אלפיים אמה לכל רוח מביתו אל קצה עיבורה של העיר, אינו יכול להניח עירוב תחומין כלל, דבכל מקום שיניח את העירוב מחוץ לעיבור העיר לא יחול העירוב אם ישבה בביתו בזמן ביה"ש, וזה דוחק. וכיון שלדעת הרמ"א בלא"ה כל העיר עיבורו כד' אמות הואיל ולן בה, לכן יש להקל עכ"פ שיחול העירוב אף אם לא שהה בזמן ביה"ש בתוך אלפיים לעירוב.

אמנם החזו"א [סי' קיט ס"ק טז] נקט כדעת המאמ"ר והב"מ ומחה"ש שאין להקל בזה אא"כ האדם נמצא בזמן ביה"ש בתוך אלפיים אמה מעירובו.

<u>פרטי דינים בשיטת הרמ"א בלן בעירו</u>

האחרונים דנו באיזה אופן חשבינן ליה כלן בעירו:

א. אם בזמן בין השמשות שהה בעירו ואח"כ הלך למקום עירובו ולא לן בעיר כלל, כתב בשער הציון [ס"ק יא] דנראה להחמיר בזה, להצריך לינה ממש.

ב. ואם בזמן ביה"ש היה במקום עירובו ואח"כ חזר לביתו ולן בו, כתב החיי"א [כלל עז ס"ג] דמיקרי לן בעיר, אף שלא היה שם בזמן ביה"ש, דלענין דין זה קפדינן בלינה ולא בבין השמשות, ובספר בית מאיר נסתפק בזה.[69] אמנם מלשון הטור מבואר להקל בזה, וכן מבואר בדברי רבינו פרץ ובדברי הריטב"א [דף ס:].

ג. החזו"א [סי' קט ס"ק טז ד"ה וגם] הסתפק אם ההיתר של לן בעירו נאמר כבר מכניסת השבת אף שעדיין לא לן בעיר, הואיל ועתיד ללון בה, או שרק אחרי שלן בעיר הקלו בזה. אמנם מדברי רבינו פרץ והריטב"א והטור מבואר שכבר מהלילה קיים ההיתר של לן בעיר, ולכן אף אם עירב ברגליו ושהה בזמן ביה"ש במקום בו קנה שביתה יכול לחזור לביתו.

ד. דין לן בעירו אינו דוקא בעיר שבו דירתו הקבועה, אלא גם אם בא להתארח לשבת בעיר מסויימת, והניח עירוב מחוץ לעיר ע"מ ללכת בשבת בבוקר למקום אחר, די בזה שלן בעיר ששובת בה ולן בה.

ובשו"ת נודע ביהודה [תניינא או"ח סי' מט] כתב דין זה אף באופן ששבת בספינה והניח עירוב מחוץ לעיר.[70]

ה. כתב בספר מנחת פתים [סימן זה, בתשובה לשואל] דנראה דאף להרמ"א שהיקל בדין לן בעירו ליתן את כל עירו

ביאורים והערות

68. אמנם החזו"א [סי' פ ד"ה מ"ב סי' תח] כתב שאין הכרח מדברי הרמב"ם לדעת התו"ש והשולחן עצי שטים והביה"ל, ולא נתכוין הרמב"ם לומר שהדין אם העירוב חל תלוי בכך שהעירוב יהא מונח בתחום שהיה לו אם לא היה מניח עירוב, אלא אזלינן בתר התחום של העירוב, ובעינן שלפי תחום העירוב יוכל האדם להגיע אל עירובו, והיינו שיהיה בתוך אלפיים אמה מעירובו.

69. הבית מאיר הסתפק בזה משום דברי התוס' [דף נא: ד"ה ויצא] שמבואר מהם שאם היה בזמן ביה"ש במקום עירובו אינו הולך בעירו [וה"ה בביתו] אלא עד תחום אלפיים מעירובו, אמנם בתוס' הרא"ש מבואר שדברים אלו הם רק למאן דלא ס"ל את הקולא של לן בעירו.

70. אמנם הדעת תורה [סעיף זה] הביא את דעת השואל ומשיב [מהדורא חמישאה סי' ג] שכתב לחלוק על הנוב"י דדוקא בעירו ומקומו ממש נאמר דין זה, דאמרינן שלא נעקר מקומו אף שקנה שביתה במקום אחר. ולכאורה לפי"ז בעינן עירו שקבוע בה ולא עיר שמתארח בה רק לשבת אחת, וצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

כד׳ אמות, אין להקל להחשיב ב׳ ערים כד׳ אמות, וכגון ב׳ ערים המרוחקות זו מזו אלף ושמונה מאות אמה ונתן עירובו באמצע עיר א׳ בריחוק שלש מאות אמה מקצה העיר, והוא לן בעיר ב׳ בביתו שגם הוא מרוחק שלש מאות אמה מקצה עיר ב׳, שאם ימדדו אלפיים אמה ממקום עירובו בתוך עיר א׳ לא יכנס תחום אלפיים לעיר ב׳ כלל, ורק ע״י שאנו חושבים את כל עיר א׳ כד׳ אמות אז נכנס תחום אלפיים של עירובו לעיר ב׳, וס״ל להמנחת פתים דכולי האי לא מקילינן להחשיב ב׳ עיירות כד׳ אמות לענין קולא זו דלן בעירו.

ומדברי החזו״א [סי׳ קי ס״ק ח] מבואר דס״ל שאף בכה״ג נאמר דין לן בעירו.[71]

ו. מדברי המ״מ בשם הראב״ד [המובאים ברמ״א] דלא אמרינן עיבור העיר כהעיר להחמיר, משמע דלהקל אמרינן דעיבור העיר העיר, ולכן כתב בשו״ת תשובה מאהבה [ח״א סי׳ פח] שאם תחום אלפיים מהעירוב נכנס לתוך עירובה של העיר שלן בה, סגי בזה לומר דין לן בעירו.

ז. כתב בהגהת רבינו פרץ לסמ״ק [סי׳ רפב אות טו, וכן הוא בהגהות מיימוניות דפוס קושטא פכ״ז הלכות שבת] שלענין דין זה של לן בעירו סגי בזה שהאלפיים אמה של תחום עירובו יכנסו לעירו בשיעור אמה אחת. [ובשו״ת פרשת מרדכי למהר״ם בנעט (סי׳ יח) וכן בחזו״א (סי׳ קיט ס״ק טז ד״ה נא:) כתבו דבעינן שיכנסו האלפיים אמה לתוך עירו בשיעור ד׳ אמות].

<u>בדברי הרמ״א בדין כלתה מידתו בסוף העיר</u>

הרמ״א עוסק באדם שהניח עירוב מחוץ לעיר באופן שמקום עירובו הוא ד׳ אמות על ד׳ אמות, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מלבד אותן ד׳ אמות, ובמקרה זה עושין את התחומין כטבלא מרובעת שארכה כרחבה ד׳ אלפים אמה ועוד ד׳ אמות, ואם יש בתוך תחום אלפיים עיר אחרת אשר היא מובלעת כולה בתוך התחום, כגון שלצד מזרח עומדת עיר במרחק אלף אמה מהעירוב, ורוחב העיר ממזרח למערב הוא אלף אמה, ונמצא שהעיר כולה מובלעת ברוחבה בתחום העירוב, והיא נחשבת כד׳ אמות, ויוסיפו על התחום לצד מזרח עוד אלף אמות פחות ד׳, ודן הרמ״א איך ייחשב תחומו של בעל העירוב לגבי צד צפון ודרום של העיר הנ״ל, והביא הרמ״א מדברי רבינו יהונתן [דף יח. מדפי הרי״ף] שכתב שבאופן זה יכול להלך את כל העיר וגם יש לו אלפיים אמה לצפון ולדרום.

והמג״א [ס״ק ג] תמה על הרמ״א שהרי ברבינו יהונתן מפורש איפכא, דאין לו להלך מחוץ לעיר לצפון או לדרום אפילו אמה אחת.

והביה״ל [ד״ה ויש] הביא בשם האבן העוזר ועוד אחרונים שכתבו לקיים את פסק הרמ״א באופן שהעיר מובלעת בתוך תחומו גם בכיוון צפון-דרום, כגון שאורך העיר מצפון לדרום הוא ארבעת אלפים אמה, דאז העיר מובלעת כולה בתוך תחום העירוב בין בארכה ובין ברחבה, דסובר הרמ״א שבכה״ג דין כל העיר כד׳ אמות על ד׳ אמות וממילא מתרחב תחומו כנגד העיר לצפון ולדרום, אלפיים אמה לכל צד.[72]

אמנם לענין דינא נקט הביה״ל כדעת המג״א, שאין התחום מתרחב מחוץ לעיר כלל, שכן נקטו הא״ר והגר״א, אך לענין שעת

ביאורים והערות

71. עיי״ש בחזו״א שהיקל ליתן דין לן בעיר גם באופן שיש עיר נוספת בין עיר א׳ שבה הונח העירוב לבין עיר ב׳ שבה הוא לן, דבאופן שתחום אלפיים של עיר א׳ נכנס לעיר ב׳ רק מכח זה שכל העיר שביניהן הובלעה בתוך אלפיים ונחשבה כד׳ אמות.

72. ומתבאר בדברי האה״ע דסובר דגם כלפי צד מזרח מה שאמרו שאם רוחב העיר כולה מובלע בתחומו ה״ז כד׳ אמות, היינו דוקא כשהעיר מובלעת בתחומו בין באורך ובין ברוחב, אולם הביה״ל לא הביא דיעה זו כלל, ולהלכה נקטינן דסגי בזה שרוחב העיר למזרח מובלע בתחום אלפיים כדי לחשוב את כל רוחב העיר כד׳ אמות.

קנין הלכה

מראי מקומות

הדחק כתב הביה"ל שהמיקל לסמוך על הרמ"א והאבה"ע והבגדי ישע והחמד משה יש לו על מי לסמוך.
והחזו"א [סי' קי ס"ק יד ד"ה ולדינא] כתב שלא נראה להקל כרמ"א. ועוד הוסיף שבעיר שרוחבה ממזרח למערב מובלע בתחום אלפיים אך אורכה מצפון לדרום הוא יותר מרוחב התחום [כגון שהוא יותר מד' אלפים וד' אמות, בציור הנ"ל שהניח עירובו בשדה] אין לו להלך גם בתוך העיר אלא כנגד תחום עירובו דהיינו ד' אלפים וד' אמות, ודלא כמש"כ המג"א והמשנ"ב [ס"ק כ] שמהלך את כל העיר אפילו היא גדולה כאנטוכיא.[73]

העולה מהנ"ל לדינא באדם ששבת בשדה או הניח עירוב שם באופן שרוחב תחומו לכל צד ד' אלפים וד' אמות, ובצד מזרח [לדוגמא] יש עיר בתוך אלפיים:

א. אם כלתה מידתו לכיוון מזרח באמצע העיר, אינו מהלך אלא עד אמצע העיר. ולענין הליכה לצפון ולדרום באותה העיר אין לו אלא שיעור תחומו דהיינו ד' אלפים וד' אמות, ולכן אם העיר ארוכה הרבה מצפון לדרום אינו מהלך בתוכה אלא כשיעור רוחב תחומו, ואם העיר קטנה משיעור רוחב תחומו מהלך את כולה וחוצה לה עד לשיעור הנ"ל של תחומו, ואין חושבין אורך העיר מצפון לדרום כד' אמות, הואיל ואין כל העיר מובלעת בתחומו.
ב. אם כלתה מידתו לכיוון מזרח בסוף העיר, אזי לכיוון מזרח חשבינן את כל רוחב העיר כד' אמות ומשלימים לו מחוצה לה עד אלפיים.

ולענין כיוון צפון דרום בעיר הנ"ל יש להבחין בין אופנים שונים:
א. אם אורך העיר מצפון לדרום הוא פחות משיעור תחומו [דהיינו פחות משיעור ד' אלפים וד' אמות], וגם אורך העיר מובלע בתחומו, נחלקו בזה הפוסקים:

א. לדעת הרמ"א והאה"ע והבגד"י והח"מ נחשב לו גם אורך העיר כד' אמות, דרשאי לילך אלפיים אמה מחוץ לעיר לצפון ולדרום.
ב. ולדעת המג"א והא"ר והגר"א אין להרחיב את תחומו כלל ואין לו אלא ד' אלפים וד' אמות. וכתב הביה"ל שיש להחמיר כהמג"א, אך הוסיף שהמיקל בשעת הדחק יש לו על מי לסמוך.

ב. אם אורך העיר מצפון לדרום עולה על מידת תחומו, נאמרו בזה ג' דיעות.

א. הרמ"א נקט גם בזה להקל ליתן לו אלפיים לכל צד מחוץ לעיר לצפון ולדרום.
ב. אך בזה חלקו עליו הרבה אחרונים, המג"א והא"ר והגר"א, וכן האה"ע וסיעתו שביארו דבריו רק כשהעיר מובלעת גם באורכה. אמנם המג"א והמשנ"ב נקטו שבעיר עצמה יכול להלך לכל אורכה אפילו גדולה כאנטוכיא, ואינו מוגבל בשיעור רוחב תחומו.
ג. החזו"א [סי' קיט ס"ק יד] נקט שגם בתוך העיר אין לו אלא כשיעור רוחב תחומו.

ביאורים והערות

73. ואף שרבינו יהונתן התיר ללכת את כל העיר, כתב החזו"א דהיינו כאשר לן בעיר הזו המובלעת בתחום עירובו, דאף שהרר"י אינו סובר את הקולא של לן בעירו כרש"י והטור והרמ"א, מ"מ כשהעיר מובלעת לרוחבה בתחום אלפיים שלו וגם לן בעיר זו, מודה הרר"י שנותנין לו את כל אורך העיר, גם את צפונה ודרומה שמחוץ לתחום עירובו. וסיים החזו"א ד"זו נראית כוונת הרר"י וקשה לעמוד על דבריו כי אין לשונו ז"ל ברור." אך הוסיף דכיון שאנו נוהגים כרש"י והטור והרמ"א שאם לן בעירו יש לו את כל העיר גם כשאין כל רוחבה מובלע בתחומו, א"כ אין נפק"מ בדין זה.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות עירובין סי' שצח ס"ח – תה

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, מ"ב שעה"צ וביה"ל

<u>סימן שצח סעיף ח</u>

א. באופן שיש שלשה כפרים משולשים, שנים חיצונים ואחד אמצעי כנגד הריוח שבין שני החיצונים;
1) באיזה אופן יכולים החיצונים ללכת מאחד לשני כשיש ביניהם יותר מארבעת אלפים אמות?
2) באיזה אופן יכולים החיצונים ללכת מאחד לשני כשיש מהם ועד האמצעי יותר מאלפיים אמות?

ב. באופן שיש פחות מאלפיים אמה בין האמצעי ובין כל אחד מהחיצונים;
1) האם החיצונים יכולים לילך עד האמצעי ומשם אלפיים אמה?
2) האם האמצעי יכול לילך עד החיצונים ומשם אלפיים אמה - כשאין בין החיצונים עצמם יותר מארבעת אלפים אמה?
3) ומה הדין בזה כשיש בין החיצונים עצמם יותר מארבעת אלפים אמה?

ג. הא דהתירו כשיש בין החיצונים רפג אמות פחות שליש, האם היינו בכללות שלא יהיה ריוח יותר מכך או שצריך דוקא קמא אמות ושליש בין כפר לכפר?

<u>סעיף ט</u>

ד. נחל הנמצאת ליד העיר שאינו מלא רק כשיורדים גשמים ובני העיר משתמשים בו בדרך כלל, מהיכן מודדין אלפיים אמה;
1) כשיש לפני הנחל איצטבא של ארבע אמות לעמוד עליה ולהשתמש בנחל?
2) כשאין לפני הנחל איצטבא של ארבע אמות לעמוד עליה ולהשתמש בנחל?

ה. 1) מה טעם הסוברים דמונין אלפיים אמה מאחרי הנחל – הא הנחל אינו ראוי לדירה ואין מעבירין להעיר אלא בית דירה?
2) האם בכל מקום שמשתמשין בני העיר מודדין האלפיים אמה משם?

<u>סעיף י</u>

ו. אנשים הדרים באהלים;
1) כשהם קבועים במקום אחד, האם יש להם דין עיר?
2) כשאינם קבועים במקום אחד, מהיכן מודדין להם אלפיים אמה?
3) ומה הדין כשהאהלים מוקפים מחיצה עשרה או חריץ עשרה סביב בתיהם והטעם?
4) והאם נותנין לה שבעים אמה ושיריים?
5) ומה הדין כשיש שם שלש מחיצות ובכל אחת שני בתים קבועים של אבן או עץ?

<u>סעיף יא</u>

ז. עיר שהוקפה ואחר כך ישבה;
1) האם מודדין ממקום ישיבתה או מחומתה?
2) והאם נותנין לה שבעים אמה ושיריים?
3) כשיש בחומה בית דירה בתוך שבעים אמה ושיריים לישיבת בתי העיר, האם ניתן לה עוד שבעים אמה ושיריים?

ח. עיר שישבה ואחר כך הוקפה;
1) האם מודדין ממקום ישיבתה או מחומתה?
2) והאם נותנין לה שבעים אמה ושיריים?

<u>סימן שצט סעיף א</u>

ט. כשמודדין תחומין;
1) באיזה חבל מודדין, ומנלן?
2) כמה יהיה אורך החבל, ומה הטעם?
3) האם אפשר לסמוך לכתחילה על מדידת פסיעות?

סעיף ב

י. כשיש לפניו נהר לסוף 75 אמות, איך מודדין;
1) כשהנהר עשרים וחמש אמה?
2) כשהנהר יותר מעשרים וחמש אמה?
3) כשהנהר יותר מחמשים אמה?

סעיף ג

יא. 1) היכן מחזיק החבל כשמודדין אתו, ומה הטעם?
2) והאם יכול למדוד על גבי קרקע?
3) ומה טעם צריך למתוח בכל כוחו?

סעיף ד

יב. כשיש הר כנגד העיר;
1) האם ילך מכנגדה בצדה ששם ישר וימדוד משם?
2) האם ילך מאמצעה בצדה שהוא גם כנגדה ששם ישר וימדוד משם?

יג. כשמודד כנגד העיר ומגיע להר, איך מודד;
1) כשההר זקוף כ״כ שכשיורידו חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו ולמטה בשיפולו ארבע אמות ויש מישור בראשו?
2) באופן הנ״ל כשאין מישור בראשו?
3) כשהחוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות ומתלקט עשרה מתוך חמש – ואין משפתו אל שפתו אלא חמשים אמות?
4) באופן הנ״ל כשיש משפתו אל שפתו יותר מחמשים אמות?
5) כשהוא משופע יותר ומתלקט עשרה מתוך ארבע אמות – ואין משפתו אל שפתו אלא חמשים אמות?
6) באופן הנ״ל כשיש משפתו אל שפתו יותר מחמשים אמות?
7) ומה הדין כשמתלקט עשרה מתוך ששה?

סעיף ה

יד. כשמודד כנגד העיר ומגיע לגיא, והחוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות, איך מודד;
1) כשיכול להבליעו בחבל של חמישים אמה?
2) כשאינו יכול להבליעו בחבל של חמישים אמה?
3) כשהוא עמוק יותר מאלפיים אמה, ומה הטעם?
4) ומה הטעם דעד אלפיים אמה אין חילוק בעמקו?

טו. באופן הנ״ל, כשהחוט אינו מתרחק ממנו ארבע אמות, איך מודד;
1) כשיכול להבליעו בחבל של חמישים אמה?
2) כשאינו יכול להבליעו בחבל של חמישים אמה?

סעיף ו

טז. מה יעשה באופן שההר או הגיא וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר רחב מחמישים אמה שאינו יכול להבליעו;
1) כשיכול להבליעו בתוך אלפיים של צד צפון או דרום?
2) כשאינו יכול להבליעו בתוך אלפיים של צד צפון או דרום?

סעיף ז

יז. מה צריך לדעת האדם המומחה כדי שיהיה אפשר לסמוך עליו במדידת תחומין, ומה הטעם?

סעיף ח

יח. היו מוחזקים בתחומי שבת ובא מומחה ומדד ושינה, האם שומעין לו;
1) כשהחזקה הראשונה נעשה ע״י מדידת מומחה?
2) כשאין ידוע לנו אם החזקה הראשונה נעשה ע״י מדידת מומחה?

יט. מדד ומצא מדתו בצד אחד ארוך יותר מהצד שכנגדו;
1) איך מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלכסון או בשוה, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשהמדה הקצרה היתה מאדם אחר?

סעיף ט

כ. שני מומחים שמדדו את התחום, אחד ריבה ואחד מיעט;
1) למי שומעין, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם זה שריבה ריבה הרבה יותר מכדי מתיחת החבל?
3) עד כמה יכול להיות ההפרש של שני המדידות?
4) ומה הדין אם ההפרש גדול יותר מכך?

סעיף י

כא. 1) כיצד מודדין תחומין מסביב לעיר מכל צד?
2) וכמה יכול לילך כשהולך מהקרן באלכסון?

סעיף יא

כב. מדיני נאמנות על תחומין;
1) האם עבד ושפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, ומה הטעם?
2) האם קטן נאמן לומר עד כאן תחום שבת, ומה הטעם?
3) האם גדול נאמן לומר זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן?

סימן ת

כג. הבא בדרך וישב לנוח וחשכה לו ולא ידע שהוא בתוך תחום העיר ואח״כ נודע לו שהוא בתוך התחום, והיה בדעתו בערב שבת ליכנס לעיר;
1) היכן קנה שביתתו וכמה מותר לו לילך בתוך העיר וחוצה לה?
2) ומה הדין כשאמר בפירוש בערב שבת שביתתי במקומי?

כד. כשלא היה דעתו בערב שבת ליכנס לעיר;
1) היכן קנה שביתתו?
2) כשהאלפיים אמה כלים בחצי העיר, עד היכן מותר ללכת?
3) כשהאלפיים אמה כלים בסוף העיר, עד היכן מותר ללכת?
4) ומה הדין כשלא התכוון לקנות שביתה שם כגון שישן בבית השמשות?

סימן תא

כה. 1) האדם הישן בדרך וחשכה לו, היכן קנה שביתתו וכמה יכול ללכת, ומה הטעם?
2) חפצי ישראל כרגלי מי הם?
3) חפצי הפקר כרגלי מי הם?
4) חפצי הפקר שזכו בו שנים כרגלי מי הם?
5) חפצי עכו״ם הנמצאים ליד בעליהם היכן קנו שביתה, ומה הטעם?
6) ומה הדין כשהבעלים העכו״ם נמצאים רחוקים מהכלים?

כו. עכו״ם שהוציא כליו חוץ לתחומן והביאם לעיר;
1) כמה מותר לטלטלן בעיר המוקפת לדירה?
2) וכמה מותר לטלטלן בעיר שאיה מוקפת לדירה?
3) איזה דין יש לסתם עיירות?
4) ואיזה דין יש לסתם מבצרים?

כז. 1) ישראל שהשאיל כליו לגוי והחזירן הגוי בשבת, כמה מותר הישראל לטלטלן?
2) ומה הדין בהשאיל כליו לגוי והחזירן הגוי ביו״ט?
3) ומה הדין בהשאיל בגדים לגוי והחזירן הגוי בשבת?
4) השואל כלים או בגדים מהגוי בשבת - כמה מותר לטלטלן?

סימן תב

כח. באר היטב הדין והטעם כשיש חריץ מלא מים מכונסין שהוא בין שני תחומי שבת משני עיירות, האם בני העיירות מותרים למלאות ממנו בשבת או ביו״ט, והיכן;
1) כשיש בין העיירות ארבעת אלפים אמה והחריץ ברוחב אלף אמה במרחק אלף וחמש מאות אמה מעיר זה ואלף וחמש מאות אמה מעיר זה?
2) כשיש בין העיירות שלושת אלפים אמה והחריץ ברוחב אלף אמה במרחק אלף אמה מעיר זה ואלף אמה מעיר זה?
3) כשיש בין העיירות חמשת אלפים אמה והחריץ ברוחב אלפיים אמה במרחק אלף וחמש מאות אמה מעיר זה ואלף וחמש מאות אמה מעיר זה?

כט. אם אין רק עיר אחת והמים המכונסים חלקם בתוך תחום העיר וחלקם מחוץ לתחום;
1) האם מותר למלאות בתוך התחום?
2) ומה הטעם בזה?

ל. באופן שהמים של שני התחומים מתערבים;
1) האם צריך לעשות מחיצה בסוף התחומין?
2) כשעיר אחת של עכו״ם, האם צריך לעשות מחיצה בסוף התחומין?
3) כשאין עיר מהצד השני רק יחיד - עכו״ם או ישראל - האם אוסר על אחרים?
4) כשצריך מחיצה, האם סגי במחיצה תלויה, ומה הטעם?

לא. 1) בור של תבן העומדת בין שני תחומין, האם מותרים משני הצדדים להאכיל מזה?
2) מים המושכים - האם צריך שום תיקון שיוכלו למלאות ממנו, ומה הטעם?
3) ומה הדין אם המים שייכים ליחיד?
4) ומה הדין במעיינות הנובעים?

<u>סימן תג</u>

לב. אדם שקנה שביתה בבקעה, שאינו יכול לטלטל רק ד׳ אמות וללכת אלפיים אמה לכל רוח, ובשבת עשו עכו״ם מחיצות סביב לדירה;
1) האם נחשב לו מקום המוקף במחיצות שיהיה כולו כארבע אמות לענין לילך ממנו אלפיים אמה, ומה הטעם?
2) ומה הדין לענין לטלטל בתוכו, ומה הטעם?
3) ומה הדין לזרוק מתוכו חוץ לאלפיים אמה?
4) ומאי שנא מהוציאוהו עכו״ם בע״כ חוץ לתחומו ונתנוהו לתוך עיר אחרת – דמהלך את כולו?
5) כשהוציאוהו עכו״ם בע״כ חוץ לתחומו, האם מהלך את כולה?
6) כשהוציאוהו עכו״ם בע״כ ונתנוהו בדיר וסהר, האם מהלך את כולו?

<u>סימן תד</u>

לג. האם יש איסור תחומין כשקופץ על גבי עמודים שגבוהים עשרה טפחים באופנים דלהלן;
1) כשאין בכל אחד מהם ארבעה על ארבעה טפחים?
2) כשיש בכל אחד מהם ארבעה על ארבעה טפחים?
3) כשארכם ששה טפחים ורחבם טפחיים?
4) כשהוא גשר ארוך ורחבו פחות מארבעה טפחים?

לד. האם יש איסור תחומין באופנים דלהלן;
1) המהלך באויר גבוה מעשרה טפחים על ידי שם?
2) המהלך על גבי עמודים או על ידי קפיצת שם ויוצא חוץ לי״ב מיל?
3) הנוסע ברכבת שנכנס אליה בשבת?
4) הנוסע ברכבת שנכנס אליה בערב שבת וממשיך לנסוע בשבת?

לה. המוציא בהמתו או כליו חוץ לי״ב מיל, האם איסורו מן התורה או מדרבנן;
1) כשמוציאם למעלה מעשרה טפחים?
2) כשמוציאם למאה מעשרה טפחים?

לו. האם יש איסור תחומין מן התורה, ומה הטעם;
1) בימים ובנהרות?
2) בכרמלית?

לז. הנכנס לספינה בשבת ושט והגיע בשבת לנמל, האם יכול לירד וכמה מותר לו ללכת;
1) כשהספינה היתה כל הזמן מכניסת השבת למעלה מעשרה טפחים מקרקע הים?
2) כשהיתה פעם אחת למטה מעשרה?
3) כשפגעה בדרך הילוכה במקום שהוא למטה מעשרה?
4) ומה הדין כשהוא ספק אם הוא למעלה מעשרה?
5) ומי שנכנס לספינה בשבת ושט והגיע לנמל, האם מותר לו לירד מהספינה?

לח. באופן הנ״ל כשהספינה היתה כל הזמן למעלה מעשרה, ועגנה רחוק מן הנמל, האם יכול לירד;
1) דרך כבש?
2) דרך מעבורת השט על פני המים כשהיא קשורה בספינה ובנמל?
3) ומה הדין כשאינה קשורה?

לט. 1) מי שכבר הלך אלפיים אמה דאין לו רק ארבע אמות, ויש לו הכרח לצאת מהספינה לעיר, כמה יכול ללכת בתוך העיר?
2) ומה הדין אם לא הלך אלפיים אמה וכלו לו אלפיים אמה בחצי העיר?
3) הבא ביו״ט שהוא ערב שבת מחוץ לתחום, האם בשבת שאחריו יש לו אלפיים אמה ממקום שעומד, ומה הטעם?

סימן תה סעיף א

מ. מי שיצא אמה אחת חוץ לתחום, האם יכול לחזור להיות כבני העיר או שיש לו רק ארבע אמות לכל צד או שרק כלפי חוץ, ומה הטעם;
1) כשיצא במזיד?
2) כשיצא באונס או ששכח ויצא?
3) כשיצא לדבר מצוה?

סעיף ב

מא. היתה רגלו אחת חוץ לתחום ורגלו אחת בתוך התחום – האם יכול ליכנס וכמה יכול ללכת?

סעיף ג

מב. מי שקידש עליו היום והוא אינו בעיר כדלהלן, כמה יש לו ללכת;
1) כשהוא בתוך תחום העיר?
2) כשהוא אמה אחת חוץ לתחום העיר?
3) והאם אומרים בזה דין הבלעת תחומין ומה הטעם?

סעיף ד

מג. האם מועיל לעשות מחיצה של בני אדם מהתחום עד המקום שעומד האיש כדי שיכנס ביניהם ויחזור לתחומו;
1) כשיצא באונס או בשוגג או לדבר מצוה?
2) כשיצא במזיד לדעת?
3) והאם צריך שהמחיצה של בני אדם תגיע עד התחום ממש?
4) ומה הדין כשבני אדם יודעים שלשם כך נקראו?

סעיף ה

מד. באופנים דלהלן, כמה יש לו ללכת;
1) הוציאוהו עכו"ם בע"כ או שנטרפה דעתו ויצא או ששכח ויצא אל מחוץ לתחום?
2) החזירוהו עכו"ם לתוך התחום?
3) חזר לדעת לתוך התחום?
4) נכנס לספינה ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה למקום שיצאה משם?

סעיף ו

מה. כשנמצא מחוץ לתחום בתוך דיר או סהר ומערה או בעיר המוקפת לדירה, כמה מותר לו ללכת - באופנים דלהלן;
1) כשהוציאוהו עכו"ם מתוך התחום והכניסוהו לשם?
2) שגג ויצא מחוץ לתחום ונכנס לשם ונזכר בתוכו?
3) שגג ויצא מחוץ לתחום ונזכר לפני שנכנס ונכנס?
4) יצא לדעת מחוץ לתחום ונכנס לשם מדעתו או שהכניסוהו עכו"ם לשם?
5) ומה הדין בכל הנ"ל כשנכנס או הכניסוהו לעיר שאינה מוקפת לדירה?

סעיף ז

מו. מי שקנה שביתה בספינה שעגנה ליד הנמל למטה מעשרה טפחים לקרקע, והפליגה ספינתו;
1) כמה יכול ללכת בתוך הספינה, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם נפחתו דפני הספינה ולא נשאר גובה י' טפחים או אם נפרץ פרצה בדפני הספינה יותר מי' אמות והספינה מהלכת?
3) ומה הדין בהנ"ל כשהספינה עומדת למעלה מעשרה טפחים?
4) ומה הדין בהנ"ל כשהספינה עומדת למטה מעשרה טפחים?
5) ומה הדין כשבאמצעו ישלו מחיצות עשרה ובראשו אין לו?

מז. נכנס בערב שבת לספינה וקנה שביתה ויצא, ולמחר נכנס לספינה והפליג, כמה מותר לו ללכת?

סעיף ח

מח. יצא מתחומו לדעת והחזירוהו עכו"ם כדלהלן, כמה יש לו ללכת;;
1) כשהחזירוהו לתחומו?
2) כשהחזירוהו לעירו ששבת בה מבעוד יום?

3) והאם בעינן שתהא עירו מוקפת לדירה?
4) כשהחזירוהו לעיר אחרת?

<u>סעיף ט</u>

מט. פירות שהוציאו מחוץ לתחום והחזירום – בשוגג או במזיד;
1) מה הדין ביום טוב, ומה הטעם?
2) מה הדין בשבת, ומה הטעם?
3) והאם יש נפק"מ בין אותו ישראל שהחזירום לצרכו או שהחזירו הוא עצמו לצרכו או ישראל אחר, ומה הטעם?

נ. כל זמן שהפירות נמצאות חוץ לתחומם, האם מותר לאכלן או לטלטלן;
1) כשהוציאם בשוגג?
2) כשהוציאם במזיד?
3) למי שלא הוציאם?
4) ומאי שנא מהמבשל בשבת במזיד?

שאלות הנוגעות למעשה
או"ח הלכות עירובין סי' שצח ס"ח – תה

מלחד והלכות תחומין למי שלומד נפקא עמם נראה לו שכמעט הם בגדר של "הלכתא למשיחא", ורק שייך כן במקרים חריגים, ולא יודע שעלול בהמון מהמקרים להכשל בהם ללא הודעה ומחשבה מראש, כגון בנופך, בתי חולים, שמחות, וכדו', לכן מהראוי להתבונן היטב בשלוות המעשיות, ולדמות לותם לעצמו גם בלופניס לחרים, ולתרגם לותם הלכה למעשה גם בשיעורים של זמנינו להיינו מרחק מטרים ושיעור זמן הליכה, וכדו'. תן לחכם ויחכם עוד.

א. נסעו סמוך לשבת ונתקעו בפקק, ירדו מהרכב וישבו בשטח פתוח.

1. השטח הפתוח מוקף בגבעות שמעברם העיר. האם יכולים להכנס גם לעיר. - ס"ב ומ"ב סקי"ד.
2. במרחק מסויים ממקומם יש עיר הנראת מרחוק, כיצד ימדדו ואת מה יחשבו במדידה (מדרון, עלייה וכדו') כדי לדעת האם יכולים ללכת אליה.
3. אם נמצא פחות מאלפיים אמה, האם יכולים ללכת בעיר לאן שירצו.
4. ואם ראו מצד אחר ישוב (שגבולו מתחיל פחות מאלפיים אמה ממקומם) שלא ידעו עליו לפני כן, האם יכולים ללכת ולהסתובב בכל הישוב.
5. האם יש חילוק בזה בין אם לכתחילה חשבו שיכנסו לישוב השני, או שלא חשבו כלום ולא ידעו שיש ישוב קרוב יותר.

סימן שצ״ז

א. יולדת שצריכה לנסוע לבית החולים, ויש שתי בתי חולים, אחד במרחק י׳ מיל והשני י״ג מיל, האם יש לה להעדיף מקום מסויים.

<u>שאלות ב- ו׳. - הם נושא אחד והתשובות עליהם מתחלפים ומתחלקים לפי הנלמד מסעיפים ג- י״ב, וי״ח.</u>

ב. ביו״ט שאין איסור הוצאה אלא רק תחומין.

1. אדם שרוצה ללכת למקום שעשה עליו עירוב מערב יו״ט, האם יכול לשאול חפץ משכנו ולקחתו לשם.
2. והאם יכול לקחת תרופה וכדו׳ מבעל גמ״ח.
3. וכשידע שעליו ללכת לביה״ח ועשה עירוב תחומין, ובמרחק אלפיים אמה מהעירוב - לצד הנגדי - יש מרחק קטן מאוד של הליכה, האם שכנו יכול לשאול ממנו עגלה כדי ללכת לצד הנגדי.

ג. עושים שמחה, אירוח וכדו׳ ביו״ט בישוב, חלק עירבו תחומין ללכת לישוב אחר הסמוך.

1. האם יכולים לקחת עמם שתיה, אוכל, וכדו׳ מהמארח לדרך.
2. והאם יש חילוק בין אם כבר לקחו את המאכלים לחדר אירוח שלהם בערב יו״ט או רק ביו״ט עצמו.
3. ומה הדין בכל זה להיפך כאשר המארח הוא עירב ללכת לישוב הסמוך, האם רשאים כל האורחים להוציא בישוב עצמו מאכלים לצד הנגדי של הישוב השני.

ד. האחראי על אבות ובנים לא נמצא בעיר בשבת, והשאיר את הממתקים בביתו כדי לתת לילדים, האם מותר לחלק אותם לילדים בשבת.

ה. שכן לא נמצא בעיר בשבת.

1. האם ניתן להיכנס לביתו לקחת כסא וכדו׳ לבית אחר (בשבת כשיש עירוב המועיל, וביו״ט כשהבניין אינו מוקף כדין).
2. לקח ממנו - על סמך שמרשה, או קיבל רשות - תבלינים, ועירבם במאכליו. האם יכול לטלטל את המאכלים ממקום למקום.
3. וכן כאשר רוצה לקחת חפץ משכן בבנין ממול שנמצא מחוץ לעיר וברור לו שמרשה לו.
4. והאם שונה כאשר קיבל ממנו רשות עקרונית לכל זמן שלא נמצא בשבת, או מיוחדת לשבת זו במידה ויצטרך לכך.
5. אח או חבר חדר בישיבה שנסע לשבת, האם יכול ללבוש את המעיל שלו וללכת איתו מחוץ לעיר.
6. וכן אחד מחברי החדר עשה עירוב תחומין ללכת לבקר קרוב בבי״ח, ובשבת קר לו האם יכול לקחת את המעיל של חברו.
7. הולך עם מעיל למקום שעירב מחוץ לתחום העיר ונפל לו כפתור. האם יכול לשאול סיכת בטחון מחבירו.
8. חברי חדר קנו ביחד חבילת עוגיות, סוכריות וכדו׳ אחד מהם עירב כדי ללכת לבקר ידיד בבית חולים, האם יכול לקחת עמו קצת מהמאכלים, או לקחת עמו קצת מהאוכל שבחדר אוכל כדי שיהיה לו לדרך.

ו.ארגוני החסד המביאים אוכל לבתי החולים ומשאירים בבית כנסת לכל מי שיבוא במשך השבת.

1. האם מי שהגיע באמצע השבת יכול לקחת ולאכול אותו במקומות אחרים בבית חולים, או רק במקומו ממש. [מדובר במי שהגיע לבקר ותחומו או מה שעשה ע״י העירוב כלה באמצע המקום, וכדלהלן. דמי שהגיע כדי להציל נותנים לו אלפיים].
2. וביו״ט, כשרוצה לחזור לביתו ועירב לכך תחומין מבעו״י, האם יכול לקחת עמו מעט מהאוכל שנמצא בבית כנסת לדרך.
3. אשה שהגיע לבקר את אחותה בבית חולים ועשתה לצורך כך עירוב תחומין האם יכולה לענוד את התכשיטים של המאושפזת כדי לקחתם הביתה, כאשר נתנה לה אותם כבר בער״ש, או בשבת עצמה.

ז. מים שמגיעים בשבת

1. האם מותר להשתמש בהם בשבת.
2. האם יש הבדל אם הם מגיעים ממאגרים מים אזורים, או רחוקים, וכן ממעינות שבאזור, או מחוצה לו, או ממרחק ע״י המוביל הארצי.
3. האם יש הבדל בין מקומות ששיכים לתאגיד המים, או מנוהל ע״י רשת ממשלתית בלבד.
4. ישוב שבצינור הראשי התפוצץ בכניסת השבת, הביאו כמה גוים שימלא מים ממעין מקומי הנמצא בין הישובים ויביאו לכל הישובים האם מותר להשתמש במים שמביאים.
5. נהר שעובר בתוך העיר, כאשר עשו תיקוני עירובין ראויים, האם מותר לשאוב ממנו מים בשבת.
6. בכל אלו כאשר לוקח לעצמו האם ביו״ט יכול לתת אותם לחבירו המתעתד ללכת למרחק ע״י תחומין שעשה.

[סי״ד- ט״ו, וסימן ת״ב]

שצ״ח

עד שאלה ד׳ התשובות הם בסעיפים ה-ז, וסעיף י׳.

א. כמה שיעור זמן הליכה וכמה מטרים אפילו לדעת החזו״א [שכאן זה יוצא קולא] כבר נחשב יוצא לחוץ לתחום.

ב. כיצד יתכן [ומצוי] שללכת כמה ערים אפילו מרחק גדול מאוד מותר לכתחילה, ובעיר אחת בעצמה יש איסור הליכה בשיעור מועט מאוד (יחסית).

ג. עיר שיש בה כמה שכונות, מה המרחק בין שכונה לשכונה כדי שכבר יחשב כל אחד בנפרד, וביציאתו משכונה אחת כבר יצטרך מיד להתחיל למדוד אלפיים אמה [ששיעור זמן הליכתו הוא _ דקות].

ד. כבישים רחבים וסואנים העוברים מקצה העיר לקצהו, אשר מחמתם לדעת הרבה מאוד מהפוסקים נחשבים לרה״ר גמורה וא״א לערב את שני הצדדים ביחד, האם הם משנים את חיבור הערים לענין תחומין לחשב כל אחד בפני עצמו.

ה. נמצא בישוב מלא בניינים.

1. כמה המרחק בין בניין לבניין שמחמת כך עליו להתחיל למנות את המרחק מהבניין בו הוא שוהה, ומתי מונה מסוף הישוב עצמו.
2. והאם יש הבדל כמה כניסות, קומות ודיירים יש בבניין עצמו.
3. ומה הדין כשבין בניין לבניין יש מגרש משחקים, מתנ״ס, מחסן, מפעלים וכדו׳.
4. ואם יש ביניהם מעונות ילדים, או בית הארחה שמשמש רק לימות השבוע.
5. כאשר במפעלים יש חדר מיוחד המשמש כחדר אוכל לעובדים, או ביתן שמירה שנמצאים שם תמיד, האם ניתן להכליל אותו, ואולי גם מחמתו את כל המתחם, או כלל לא. [חזו״א סימן ק״י סקכ״ח ד״ה ונראה, ודה״ה ובחת״ס]
6. כדי שיהיה לו אפשרות ללכת עד לבית הכנסת הנמצא בצד השני של הישוב, או לישוב הסמוך, האם יכול לבנות אהלים, סככות ומאהלים ארעים לשבת.
7. וכן קעמפ ישיבתי שהתמקמו בשבת על פני שטח ענק פתוח, ופרסו שם אהלים קרובים זה לזה, האם יכולים ללכת אלפים מסוף המתחם או כל אחד מהאהל שלו.
8. ואם חלק מהמתחם הם גדרו וחלק לא.

ו.כאשר יש גדר המקיפה את הישוב.

1. האם הדין משתנה.
2. וכאשר [במציאות] בבדיקה שגרתית נראה שיש מקומות ובעיקר בסיבובים [שא״א להחשיב עומד מרובה] שהגדר גבוהה יותר מג״ט מהריצפה בגלל האבנים והעפר שיש שם.
3. וכאשר יש תל אבנים או גדר בגובה י׳ או צורת הפתח כדין המקיפה את כל הישוב, האם נחשב אחד למדוד מסופו.

[סעיף ז׳, וחזו״א סימן ק״י סק״כ, ד״ה ואמנם אם]

סימן שצ״ט

א. נמצא בישוב, 1) רוצה ללכת לישוב אחר. 2) וכן אם נמצא בדירה בנופש ומבית לבית יש מרחק מסויים ואינו יודע האם נחשב כמקום אחד. 3) וכן הגיע לשבת לנפוש בישוב, רוצה ללכת למניין הנמצא בישוב הסמוך.

1. האם יכול בכל אלו לבדוק במפות, או מפות אויר, או צילומי לויין, או ע״פ פסיעות, מה המרחק וכמה מותר לו ללכת. - ס״א, וביה״ל ד״ה אין, וסימן שצ״ז ס״א.
2. ואם יכול, האם מודד לפי המרחק האוירי או צריך לחשב 1) גם את העליות וירידות, 2) עד כמה, 3) ואיך. 4) והאם בכל רמת שיפוע של עליות וירידות הדין משתנה. 5) האם יש חילוק אם כל העליות וירידות נכנסים בתוך השיעור או מסתיים בחלק ממנו. - ס״ה.
3. נקלע לישוב ואינו יודע האם יכול ללכת לישוב הסמוך האם יכול למדוד לבד בער״ש או צריך להזמין מומחה לדבר.
4. ואם הוא וחבירו מדדו ויש הבדל ביניהם, על מי אמורים לסמוך, ועד כמה. - ס״ט.

סימן ת' - ת"ח

מטוס איחר את הנחיתה ונחתו בשבת רח"ל.

1. האם כאשר יוצא מהמטוס מותר לו לזוז.
2. והאם יש חילוק בין אם בכניסת שבת היה בטיסה, או בנסיעה בשדה"ת במטוס אחרי הנחיתה, או שחנה.
3. האם יכול לרדת מהמטוס או רק כשידחפו אותו וממילא ירד, ואם יורד האם יכול להיכנס תחת קורת גג או לא, ואחרי שנכנס או שהכריחו אותו מסיבות ביטחוניות להיכנס לטרמינל האם יכול להסתובב ולזוז.
4. היה בכניסת השבת בנסיעה, או נתקעו בפקק, ולא נתנו לו לרדת בדרך עד שהגיעו אחרי כניסת השבת למקום ישוב , האם מותר לו לזוז וכמה.

[סימן ת"ד, וביה"ל ד"ה במקום]

א. הלך בעירוב תחומין לבקר חבירו

1. בדרך התחיל לרדת גשם רואה על הריצפה שקית זרוקה האם יכול לכסות את עצמו בה, ולהמשיך עמה לדרכו
2. ואם רואה צעיף זרוק שנראה שנפל כאן בשבת.

[סימן ת"א ס"א]

ב. שכן גוי שאל ממנו חפץ, בגד, באמצע השבוע.

1. בשבת מחזיר לו את זה ומתברר שבתחת השבת היה עם זה מחוץ לישוב, אם מותר לו להזיז את החפץ, וכמה.

[ת"א ס"א, ומ"ב סק"ט -י.]

ג. חולה שאין בו סכנה שנוסע לבית חולים ע"י גוי.

1. האם יכול לנסוע למקום שהוא חוץ לתחום.
2. האם יש הבדל באיזה רכב הוא נוסע. ואם מרים את רגילו מעל המושב.
3. יהודי המתגורר בחו"ל במקום שאין מניין האם מותר לו לנסוע ברכבת מרחק גדול בשבת [מלבד איוושא דמילתא].
4. והאם באופנים הנ"ל יועיל אם ישב על המשענת מלמעלה.

[סימן ת"ד, ד"ה ואין]

ד. כדי להגיע לשמחה עשה עירוב תחומין לישוב השני

1. שיעור האלפיים שמחמת העירוב כלה קצת אחרי המקום שאליו הגיע, כל השכונה כולה מוקפת בעירוב שכונתי מהודר, האם יכול לסייע לבעל השמחה לטלטל ולהעביר משקאות וכלים ממקום למקום בתוך שיעור האלפיים.
2. מחמת העירוב שעשה קצת אחרי מקום דירתו לצד הנגדי כבר חוץ מאלפיים של העירוב, כאשר עדיין לא יצא ממקומו ללכת לשמחה, שאל משכן עגלה, האם יכול ללכת איתה בתוך השכונה שלו עצמה שגר בה, בתוך שיעור האלפיים ממקום העירוב.

[סימן ת"ג]

ה. הלך לטייל על גבול תחום האלפיים אמה.

1. לפתע עף לו הכובע כמה מטרים יצא 10 מטר האם יכול לחזור
2. ואם יצא רק מטר אחד.
3. ואם אח״כ צריך לנקביו האם יכול להכנס לישוב, ואחרי שנכנס מה דינו.
4. ולצד הנגדי של הישוב יש לו מקום קרוב ולצד הישוב עצמו מקום קצת יותר רחוק האם רשאי להכנס לישוב.
5. ואם כל זה נודע לא רק אחרי שכבר חזר חזרה לישוב שלו, האם יכול להסתובב כרגיל.
6. ואם לא עמד בנסיון רח״ל וחזר גם אחרי שנודע לו.

[סימן ת״ה ס״א, וסימן ת״ו ס״א וביה״ל ד״ה שאם]

ו. הגיע להתארח בישוב שאינו מכיר, נכנס לבקר בישוב הסמוך ממש, נודע לו שכבר מחוץ לתחום הישוב הקודם.

1. האם יש לו עצה לחזור.
2. האם יכול ללכת בתוך הישוב השני כרצונו.
3. האם ניתן לבקש מאנשים שיקיפו ואתו וילוו אותו חזרה לישוב הקודם, בידעתו, ומבלי לומר לו שיצא מהתחום, ובידיעתם, או לומר להם סתם ללות אותו לכבודו
4. והאם שונה כאשר אמרו לו שהליכה לישוב השני היא יציאה מהתחום, אלא מחמת אי רגילות שלו בכך היה נראה לו מוזר שכזה מרחק קטן נחשב יציאה [טעות נפוצה ומצויה מאוד] ולכן הלך.
5. הלך לבקר בבית חולים, כשהגיע אמרו שבנין זה של הבת חולים הוא מחוץ לתחום, האם יכול להסתובב בכל הבנין, החדר, או לא לזוז כלל.
6. השתתף בהפגנה בשבת, המשטרה גררה אותו בכח לרכב הורידו בעיר אחרת, כמה והיכן יכול ללכת בה.
7. ואם להיפך הוא יצא להפגנה בשכונה מרוחקת מבלי לשים לב שהשכונה מחוץ לתחום, ואח״כ המשטרה גררה אותו והביאה אותו לתוך השכונה שבה היה בכניסת השבת.

[סימן ת״ה ס״ד וס״ו וביה״ל ד״ה אבל, וס״ח ביה״ל ד״ה אם]

ז. נסע עם ילד לבית חולים שמחוץ לתחום

1. אח״כ השתחררו האם יכולים ללכת לישוב הנמצא במרחק קצת פחות מאלפיים מהבי״ח.
2. ואם הגיעו לשם האם יכולים ללכת להתארח אצל קרוב משפחה שגר בצד השני של העיר, או רק בתחלת העיר בשיעור אלפיים ממקום שהגיע.
3. אשפז את אשתו בשבת, הבית חולים נמצא במרחק כמעט ד׳ אלפים מביתו, האם יכול לחזור לשם.
4. וכשחוזר לשם האם יכול גם ללכת לבית כנסת שבצד הנגדי וכבר יותר מד׳ אלפים מהבית חולים.
5. והאם אח״כ יוכל לחזור ללכת לבקר את אשתו שוב.

[סימן ת״ז]

ח. **נסע לבית חולים מרוב הרגל של יום חול על דבר שאינו מתיר חילול שבת**, וכשהגיע למקום התעורר לו שטעה ואינו מתיר חילול שבת.

1. האם יכול לגשת לישוב הקרוב, להסתובב בכל שטח הבית חולים שאינו מגודר, או בכל הבנין, או כלל לא.
2. מתארח בישוב שהבנינים שלו אינם סמוכים כ״כ זה לזה, הסתובב בכל הישוב, הגיע לבית הכנסת שבצידו השני, נודע לו שכזה הבדל בין בנינים נחשב כיציאה מהתחום מהבית הארחה ששוהה בו, האם יכול לחזור, להסתובב בכל בנין הבית כנסת, או רק לשבת במקומו.
3. ואם כל זה נודע לו רק כשחזר לבית הארחה שלו.
6. ואם בתחלה כבר העלה על דעתו חשש כזה, וסמך על דבר בעל המקום שאינו כמדקדק גדול בהלכה [בלשון המעטה] ואח״כ נודע לו שטעה.

[סימן ת״ז, וסימן ת״ה ס״ה]

4. נתקע לו הרכב בער״ש בצידי הדרך.

1. המקום הוא אזור חילוני, וחושש שישהה ברחוב ילעגו עליו, או יכוהו, האם יכול להכנס לישוב.
2. וכן מי שהמטוס נחת בכניסת שבת ממש, האם צריך לחכות עד שיורידו אותו מהמטוס בכח לתוך מתחם סגור, או לכתחילה יכול להכנס למתחם כדי לא להגיע לכך.
3. ואם כבר ירד ועומד סמוך אליו ממש ונצרך לנקביו האם יכול ללכת עד עומק הבנין בפנים, או חיב להכנסל מקום הראשון שיש שירותים

[סימן ת״ו].